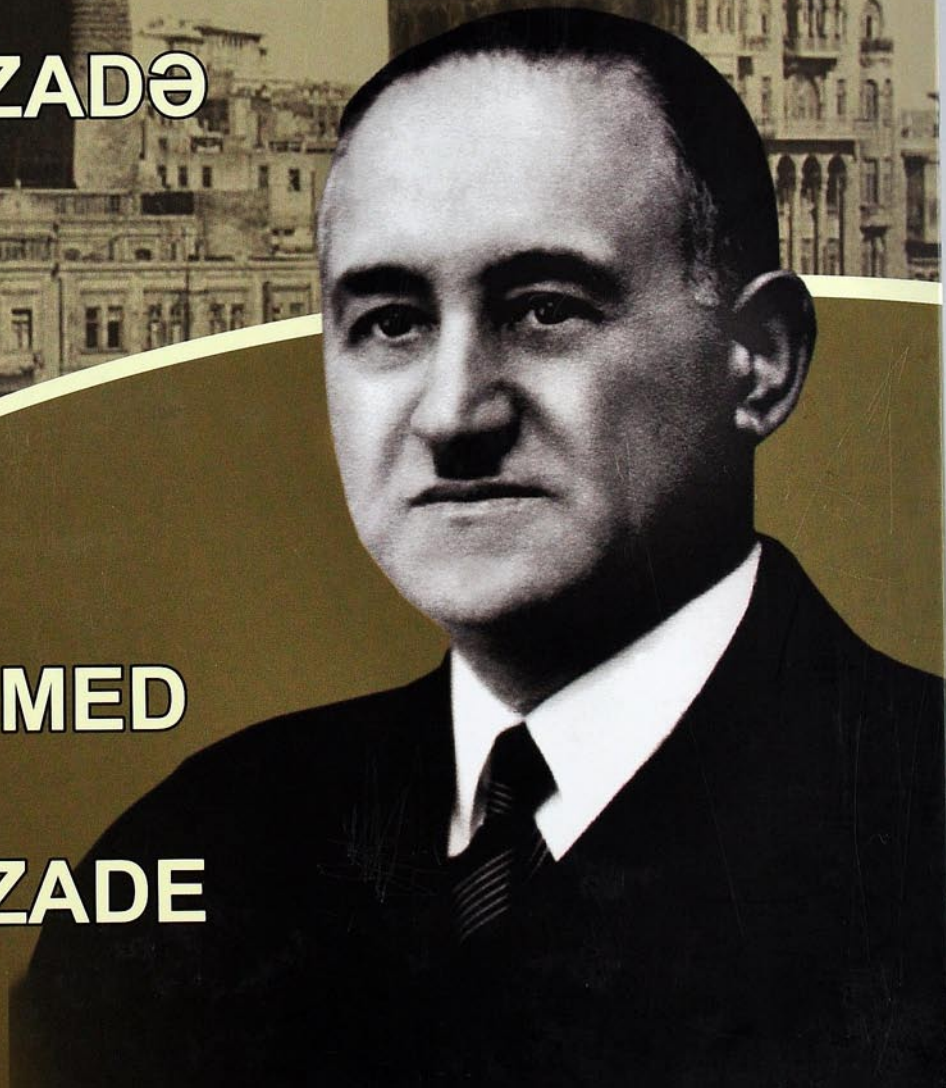


**MƏHƏMMƏD
ƏMİN
RƏSULZADƏ**

**MEHEMMED
EMIN
RASULZADE**



Arif-281327



MƏHƏMMƏD ƏMİN RƏSULZADƏ

(1884-1955)

AZƏRBAYCAN XALQ CÜMHURİYYƏTİNİN BANISI
Azərbaycan Milli Qurtuluş Hərəkatının ideoloqu

MEHEMME AMIN RASULZADE

FOUNDER OF AZERBAIJAN DEMOCRATIC REPUBLIC
Ideologist of Azerbaijani National Liberation Movement

M.F.Axundov adına
Azərbaycan Milli
Kitabxanası

Bir kərə yüksələn bayraq bir daha enməz!

M.Ə.Rəsulzadə

The flag once raised will never fall!

M.E.Rasulzade

- Layihənin rəhbəri:* Elxan Süleymanov, AVCIYA-nın prezidenti, Şamaxının millət vəkili
- Head of the Project:* Elkhan Suleymanov –President of ACSDA, MP from Shamakhi
- Kitabın müəllifi:* Nəsiman Yaqublu, Bakı Dövlət Universitetinin dosenti, tarix üzrə elmlər doktoru
- Author of the book:* Nasiman Yagublu, Baku State University, Doctor of historic sciences
- Redaktor:* Vəli Əlibəyov, AVCIYA-nın vitse-prezidenti
- Editor:* Veli Alibeyov, Vice - president of ACSDA

Tərcüməçi: Toğrul Bağırılı
Translator: Togrul Bagirli

Bu kitabda Azərbaycanın görkəmli dövlət xadimi M.Ə.Rəsulzadənin həyat və fəaliyyətinin əsas məqamları foto və sənədlərlə oxuculara təqdim edilib. Kitab M.Ə.Rəsulzadənin anadan olmasının 130 illiyinə həsr olunub.

This book introduces photographic and documental evidence of life and work of Azerbaijan's distinguished statesman M.A.Rasulzade. This book is dedicated to 130th birth anniversary of Mehemed Emin Rasulzade.

ISBN: 978-9952-28-160-6

© AVCIYA, 2014
www.avciya.az

HƏYAT VƏ FƏALİYYƏTİNİN XRONOLOGİYASI

1884-cü il 31 yanvar – M.Ə.Rəsulzadə Bakı quberniyası Bakı qəzasının Novxanı kəndində, axund Hacı Molla Ələkbərin ailəsində dünyaya gəlib.

1901-1903-cü illər – İlk təhsilini bu kəndin axundu olan atasından alıb. Sonradan Bakı şəhərində Sultan Məcid Qənizadənin ilk dəfə əsasını qoyduğu və müdirlik etdiyi 2-ci “Müsəlman və Rusi” məktəbində, eləcə də Bakı Texniki məktəbində rus dilində təhsil alıb.

1903-cü il – “Azərbaycanlı Gənc İnkilabçılar Dərnəyi”ni yaradır. Dərnəyin “Hümmət” adlı bir qəzeti də çıxmışdır.

1903-cü il 2 may – Tiflisdə nəşr edilən “Şərqi-Rus” qəzetinin 14-cü sayında “Öz müxbirlərimizdən. Bakı” başlıqlı ilk yazısı çap edilir. Bu yazısında o, “Şərqi-Rus” qəzetinin nəşrini alqışlayır.

1903-cü il 14 may – “Şərqi-Rus” qəzetində əmisi oğlu və yaxın mücadilə dostu Məhəmməd Əli Rəsuloğlu ilə birlikdə “Hümmət və qeyrət vaxtıdır” məqaləsi çap edilir. Bu yazıda elm öyrənməyin vacibliyi xüsusi olaraq vurğulanır.

1903-cü il 18 may – “Şərqi-Rus” qəzetində “Öz müxbirlərimizdən” başlığı ilə elmin vacibliyindən bəhs edən yazısı və sonda “Elm tərfində deyilibdir” adlı müxəmməsi (şeri) çap edilir.

1904-cü il iyun – Həmin dövrdə İ.V.Stalin inqilabi iş aparmaq üçün Bakı -

LIFE AND WORK CHRONOLOGY

1884 January 31 - M.A.Rasulzade was born in Novkhani village of Baku governorate, in a family of Akhund Haji Mullah Alakbar.

1901 – 1903 - Got his first education from his father who was the akhund (Muslim clerk) of this village. Later in Baku, he studied at the secondary “Muslim and Russian” (“Müsəlman və Rusi”) school founded by Sultan Majid Ganizade, as well as at the Technical College of Baku in Russian language.

1903 - Founded the “Association of Young Revolutionaries of Azerbaijan”. Also, this association began publishing its own newspaper named “Hummet” (honor; courage).

1903 May 2 – He writes his first article named “From our reporters. Baku” for the 14th edition of “Shargi-Rus” (Eastern-Russian) newspaper published in Tiflis (former name for Tbilisi, capital city of Georgia). In this article, he claims publication of “Shargi-Rus” newspaper.

1903 May 14 – Together with his cousin and close comrade in joint struggle Mahammad Ali Rasuloglu, they publish an article named “Time for Courage and Honor” in “Shargi-Rus” newspaper. Importance of gaining knowledge was distinctly emphasized in this article.

ya gəlir. İ.V.Stalinlə M.Ə.Rəsulzadəni ilk tanış edən isə əmisi oğlu M.Ə.Rəsul-oğlu olmuşdu. Bakının Balaxanı bölgəsində fabrik işçilərinə məxsus bir otaqda keçirilən görüş sonradan onların yaxın dostluq münasibətlərinə çevrilir. Sonrakı dövrdə M.Ə.Rəsulzadə Stalinin Bakının Bayıl həbsxanasından qaçırılmasında önəmli rol oynayır.

1904-cü il oktyabr-noyabr – RSDFP (Rusiya Sosial Demokrat Fəhlə Partiyası) – nin nəzdində yaradılan “Hümmət” (enerji, güc, qüvvət) Sosial-Demokrat Təşkilatının yaradıcılarından biri olur. Qeyd edək ki, bu həm də Zaqafqaziyada yaradılan ilk müsəlman sosial-demokrat qrupu idi. “Hümmət”in baniləri arasında ondan başqa N.Nərimanov, M.Əzizbəyov, M.H.Mövsümov, M.H.Hacinski, eyni zamanda sonradan Müsavatın yaradıcılarından olan A.Kazımzadə və K.Mikayilzadə var idi.

1904-cü il – M.Ə.Rəsulzadənin redaktorluğu ilə “Hümmət” qəzeti çap edilir. M.Ə.Rəsulzadə qeyd edirdi ki, “Hümmət” Qafqazda türk (Azərbaycan) mətbuatı arasında partiya orqanı olmaq üzrə ilk qəzet olub. 1904-1905-ci illərdə bu qəzetin 5-6 sayı çap edilir. 1917-ci ilin iyulun 3-də isə qəzet N.Nərimanovun redaktorluğu ilə yenidən Bakıda nəşrə başlayır.

1906-cı il 5 yanvar – “İrşad” qəzeti ilə əməkdaşlığa başlayır, orada “Kənd – də müsibət” məqaləsini çap etdirir. Bu

1903 May 18 – Publication of article named “From our reporters” in “Shargi-Rus” newspaper, which mentioned about importance of knowledge, followed by his Mukhammas (five-fold poem) named “Said in praise of knowledge”.

1904 June – At this time, J.Stalin arrives in Baku to be involved in revolutionary activities. J.Stalin is first introduced to M.A.Rasulzadə by his cousin M.A.Rasuloglu. A random meeting held at a factory’s workers’ room located in Balakhani region of Baku, later turned into a close friendship. Subsequently, M.A.Rasulzadə played an important role in Stalin’s escape from Bayil prison located in Baku.

1904 October–November – M.A.Rasulzadə is one of the founders of Social-Democratic Organization “Hummat” (energy, strength), established within the framework of RSDRP (Russian Social Democratic Labor Party). It is worth mentioning that this organization was one of the first Muslim social-democrat groups in South Caucasus. The other founders of “Hummat” were N.Narimanov, M.Azizbeyov, M.H.Movsumov, M.H.Hajinski, as well as A.Kazimzadə and K.Mikayilzadə who would later be of Musavat founders.

1904 – Printing of “Hummat” newspaper was launched with M.A.Rasulzadə as its editor. M.A.Rasulzadə was writing that “Hummat” was the first party newspaper among Turk (Azerbaijani) press in the Caucasus. 5-6 editions of this news-

paper were published during 1904-1905. On June 3rd, 1917, the newspaper was once again being published in Baku with N.Narimanov as its editor.

1906-cı il 16 fevral – “İrşad” qəzə-tində çap edilən “Qara pul” şerində ilk dəfə olaraq “Razi” təxəllüsünü işlədir.

1906-cı il 20 fevral – “İrşad” qəzə-tində ilk dəfə olaraq İran haqqında və buradakı proseslərdən yazır, “ədalətxana” məclisinə toxunur, məqaləsini bu sözlərlə bitirir: “Yaşasın İranda hürriyyət! Yaşasın İranda qanuni əsas!”

1906-cı il 3 mart – “İrşad” qəzetində “Çin müsəlmanları” adlı məqaləsini çap etdirir. Tehrandə nəşr edilən qəzetlərin birinə istinadən bir doktorun Çinə səyahətində buradakı çoxlu bölgələrdə müsəlmanların yaşadığını, onların adət-ənənəsindən bəhs etdiyini yazır.

1906-cı il 8 mart – Bakıda “Nicat” mədəni-maarif cəmiyyəti təşkil edilir. M.Ə.Rəsulzadə cəmiyyətin əsas üzvlərindən biri olur. Bu cəmiyyətin üzvləri arasında Üzeyir Hacıbəyli, Hüseynqulu Sarabski, Soltan Məcid Qənzadə, Mehdi bəy Hacinski, Sidiq Ruhulla və digər tanınmış şəxsiyyətlər vardı. Cəmiyyətin başlıca məqsədi azərbaycanlıları savadlandırmaq və maarifləndirmək, yoxsul uşaqlarına kömək etmək, onları məktəblərə cəlb etmək, ehtiyacı olanlara isə maddi kömək göstərmək idi. Cəmiyyət Bakıda və bəzi Bakı kəndlərində kitabxana, qiraətxana açmışdı.

paper were published during 1904-1905. On June 3rd, 1917, the newspaper was once again being published in Baku with N.Narimanov as its editor.

1906 January 5 – Starts to cooperate with “Irshad” (guidance) newspaper and publishes an article named “Disaster in a village”. In this article, he writes about armenian-muslim bloodshed, people murdering each other and constant robberies.

1906 February 16 – For the first time ever, M.A.Rasulzadə uses “Razi” pseudonym in his “Black money” poem published in “Irshad” newspaper.

1906 February 20 – For the first time ever in “Irshad” newspaper, he writes about Iran and processes ongoing in this country, mentions about “edaletkhana” (court of justice) mejlis (assembly, gathering, council) and finishes his article with these words: “Long-live freedom in Iran! Long-live laws in Iran!”

1906 March 3 – Publishes his article named “Chinese Muslims” in “Irshad” newspaper. With a reference to a newspaper published in Tehran, he writes about a doctor who had a trip to China where he met a big number of Muslims living in this country, describing their traditions.

1906 March 8 – Cultural and educational community named “Nijat” (rescue, escape) was formed in Baku with M.A.Rasulzadə being one of its main members. Among members of this community were Uzeyir Hajibeyli, Huseyn-

Cəmiyyət benefislər keçirir, şəhər başında arabir gəzintilər təşkil edir, toplanan vəsaiti xeyriyyə işlərinə sərf edirdi. M.Ə.Rəsulzadənin rəhbərliyi ilə təşkil olunan belə gəzintilərin birindən toplanan 200 rubl vəsaitlə İ.V.Stalini həbsxanadan qaçıрмаq mümkün olmuşdu.

1906-cı il – Yaradığı "Azərbaycanlı Gənc İnkilabçılar Dərnəyi" bu dövrdən başlayaraq "Müsəlman Demokratik Müsavat Cəmiyyəti" adı ilə gizli fəaliyyət göstərir. Bu təşkilatın bir xətti də İranda başlanan Məşrutə inqilabı və inqilabçıları ilə sıx əlaqə qurur.

1906-cı il 19 iyul – Bakıda nəşr edilən "Dəvət-Qoç" qəzetində "Mərəzimizin çarəsi" adlı yazısı çap olunur. Bu yazısında erməni-müsəlman qırğınına mənfə münasibət bəsləyir. Mövcud bürokratik rejimi tənqid edərək yazır: "İki milləti bir-biri ilə vuruşdurub, nahaq qanlar içində inqilabı qorq etmək istədilər".

1906-cı il 20 iyul – "Dəvət" qəzetində "Bələyi-əzəm" adlı məqaləsi çap edilir. Bu yazısında o, Rusiyanı əhatə edən bəlalardan, təcavüzlərdən, zülm-lərdən bəhs edir, çar məmurlarını kəskin tənqid atəşinə tutur.

1906-cı il 16 dekabr – "Təkamül" qəzetinin ilk sayında "Şeytan işinin nəti-cəsi" adlı məqaləsi çap edilir. Bu yazısında o, baş verən qırğın nəticəsində həm müsəlmanların, həm də ermənilərin fəlakət və səfalətə düşər olduqlarını qeyd edir.

gulu Sarabski, Soltan Majid Ganizade, Mehdi bey Hajinski, Sidgi Ruhulla and other well-known people. The main purpose of this community was to enlighten and give an education to Azerbaijani people, help children from poor families, attract them into schools and give financial support to those who needed it. The community opened libraries and reading rooms in Baku and some of its villages. It also held benefit performances, organized walks in the city garden and spent the collected resources on charity. During one of the walks organized by M.A.Rasulzade, 200 rubles were collected which made it possible to help J.Stalin flee from prison.

1906 – Starting from this period, the "Association of Young Revolutionaries of Azerbaijan" founded by him, secretly operated as "Muslim Democratic Organization Musavat". A branch of this organization builds a close cooperation with Mashrooteh (Persian Constitutional Revolution which took place between 1905 and 1907) revolution and its participants.

1906 July 19 – His article named "Cure of our disease" is published in "Devət-Goch" (calling, challenge) newspaper printed in Baku. In this article, he shows a negative attitude towards armenian-muslim bloodshed and criticizes the current bureaucratic regime: "Two nations were deliberately led into a clash between each other, thus trying to ruin revolution in vain blood".

1907-ci il 3 fevral – "Təkamül" qəzetinin 7-ci sayında məişətdən bəhs edən "Nagəhan bəla" adlı məişət mövzulu səhnə əsəri çap edilir. Bu əsərdə o, elmin əhəmiyyətini xüsusi qeyd edir, fəhlə tətillərindən danışıq.

1907-ci il 17 fevral – "Təkamül" qəzetində ilk dəfə olaraq Türkiyədən bəhs edən "Şurayi-Osmani" adlı məqaləsi çap edilir. O, bu məqalədə "Şurayi-Osmani" cəmiyyətinin 10 maddədən ibarət olan proqramını alqışlayır.

1907-ci il 22 avqust – "Yoldaş" qəzetinin ilk sayında "İkinci müəllimlər İctimai" (qurultayı) adlı məqaləsi çap edilir. Məqalədə 1906-cı ildə Bakıda keçirilmiş Birinci Qurultaydan sonra 1907-ci ildə Gəncədə keçirilməsi nəzərdə tutulan 2-ci Müəllimlər Qurultayından bəhs edilir.

1907-ci il 12 oktyabr – "Füyuzat" jurnalında "Həsbi-hal" adlı üsyankar ruhlu seri çap edilir.

1907-ci il 12 noyabr – "Nicat" Mədəni-Maarif Cəmiyyətinin idarə heyətinin sədri olan Həsən bəy Ağayevin İrana gətməsi ilə bağlı M.Ə.Rəsulzadə cəmiyyətə sədrlik edir.

1907-ci il – Üzeyir Hacıbəylinin tərtib etdiyi "Mətbuatda istifadə edilən siyasi, hüquqi, iqtisadi və əsgəri sözlərin "Türki-rusi və rusi-türki lüğəti" kitabının redaktoru olur.

1907-ci il – A.Blyumun "Fəhlə sifinə hansı azadlıq lazımdır?" kitabını

1906 July 20 – His article named "Disaster" is published in "Devət" (invitation) newspaper. In this article, he writes about troubles, aggression and tyranny which constantly strikes Russia and harshly criticizes servants of the Tsar.

1906 December 16 – The first edition of "Tekamul" (development) newspaper contains an article written by him named "Result of devil's work". In this article, he notes about disaster and misery both Muslims and Armenians had to face as a result of this slaughter.

1907 February 3 – In the 7th edition of "Tekamul" newspaper, his stage work on the subject of welfare and life named "Unexpected trouble" is published. In this work he particularly emphasizes importance of knowledge and talks about worker strikes.

1907 February 17 – An article by M.A.Rasulzade named "Shurayi-Osmani" about Turkey is published for the first time ever in "Tekamul" newspaper. In this article, he acclaims "Shurayi-Osmani" organization's program which consists of ten paragraphs.

1907 August 22 – An article by M.A.Rasulzade named "Second Public Congress of Teachers" is published in the first edition of "Yoldash" (comrade) newspaper. The article is about the second public congress of teachers due to be held in Ganja in 1907. The first one was held in Baku in 1906.

1907 October 12 – "Mood", a rebellious spirit poem written by him is published in "Fuyuzat" magazine.



M.Ə.Rəsulzadə gənclik illərində

M.A.Rasulzade in his youth



M.Ə.Rəsulzadə 1920-1930-cu illərdə

M.A.Rasulzade in 1920-1930s

Azərbaycan dilinə tərcümə edib "Orucov qardaşları" mətbəəsində çap etdirir.

1907-ci il – Bolşeviklərin məram və məqsədləri ilə, xüsusən də onların Rusiya imperiyasının sərhədlərini saxlamaqla yalnız sinfi ziddiyyətləri aradan qaldırmaq uğrundakı mübarizəsi ilə razılaşmayıb RSDFP sıralarından uzaqlaşır, rus müstəmləkə üsul-idarəsinə qarşı milli istiqlal hərəkatı prinsiplərindən yanaşmağa başlayır.

1907-ci il 30 noyabr – Bakıda Həsən bəy Zərdabının dəfn mərasimində çıxış edir.

1907-ci il 2 dekabr – "İrşad" qəzetində Həsən bəy Zərdabının dəfn mərasimindəki nitqi çap edilir.

1908-ci il 15 yanvar – "İrşad" qəzetində M.Ə.Rəsulzadənin "Nicat" Maarif Cəmiyyətinin sədri imzası ilə (katib – Hacıbababəyov) məlumat çap edilir.

1908-ci il 7 aprel – "İrşad" qəzetinin müvəqqəti redaktoru olaraq çalışır.

1908-ci il 19 avqust – "Tərəqqi" qəzetində "İrana dair, Təbriz əhvalatı" başlıqlı yazısı çap edilir.

1908-ci il 5 dekabr – "Qaranlıqda işıqlar" adlı ilk pyesi tamaşaya qoyulur.

1908-ci il – "Nicat" Mədəni-Maarif Cəmiyyətinin sədri kimi fəaliyyət göstərir.

1909-cu il fevral – Stalinin xahişi ilə M.Ə.Rəsulzadə "Gənc türklərin qələbəsi haqqında" məqalə yazır və Bakıda rus dilində cəmi 2 sayı çap edilən "Volna"

1907 November 12 – M.A.Rəsulzadə becomes chairman of Board for Cultural and Educational Community "Nijat" while its former chairman Hasan bey Agayev leaves for Iran.

1907 – Acts as the editor of a book compiled by Uzeyir Hajibeyli named "Turkish-Russian and Russian-Turkish dictionary of political, legal, economic and military words used in the press".

1907 – Translates the book by A.Blyum named "Which Freedom Does a Working Class Need?" into Azerbaijani language and publishes it in "Orujov brothers" printing house.

1907 – As a result of his disagreement with aims and intentions of Bolsheviks and especially for their struggle of eliminating class conflict while preserving Russian empire's borders, M.A.Rəsulzadə leaves the RSDRP and struggles against Russian colonial rule with principles of national sovereignty.

1907 November 20 – Speaks during funeral of Hasan bey Zardabi in Baku.

1907 December 2 – His speech at the funeral of Hasan bey Zardabi is published in "İrshad" newspaper.

1908 January 15 – Information is published in "İrshad" newspaper with M.A.Rəsulzadə's signature as the chairman of "Nijat" (secretary - Hajibababəyov).

1908 April 7 – Temporarily works as the editor of "İrshad" newspaper.

1908 August 19 – His article named "About Iran, Tabriz episode" is pub-

lished in "Taraggi" (progress) newspaper. Bu məqalədə gənc türklərin ölkə daxilində həyatın təzələnməsi və konstitusiyaya əsaslarının möhkəmlənməsi, ölkəni hər cür təcavüzlərdən qorumaq məsələləri vurğulanır.

1909-cu il 18 mart – Çar Rusiyası tərəfindən təqib edilir. "Tərəqqi" qəzetinin müxbiri olaraq, həm də İran inqilabçılarına dəstək üçün İrana – Rəştə gedir. O, İrana "Russkoye Slovo" qəzetinin (bu qəzet 1895-1917-ci illərdə Moskvada gündəlik olaraq nəşr edilib) xüsusi müxbiri olan Todorov və onun xanımı ilə birgə gedir. Təbrizdə, Ərdəbildə, Mərənddə, Tehrandə olur. "Tərəqqi" qəzetində "İran məktubları" yazısını çap etdirir.

1909-cu il 28 may – Təbrizdə dünya şöhrətli milli qəhrəman Səttarxanla görüşür, onunla maraqlı söhbət edir, verdiyi müxtəlif sualları "Sərdari-Milli" cavablandırır. M.Ə.Rəsulzadə bu görüşdən bəhs edən "Təbriz. Səttarxanla müləqat" məqaləsini "Tərəqqi" qəzetində nəşr etdirir.

1909-cu il 23 avqust – Tehrandə Avropa tipli "İrani-Nov" ("Yeni İran") qəzetini nəşr edir. Bu qəzet gündəlik olaraq milli, siyasi, ictimai, iqtisadi, ədəbi, bədii, bir mətbuat orqanı kimi nəşrə başlayır. Qəzetin nəşiri Mehəmməd Əbülziya, Bəz redaktoru isə M.Ə.Rəsulzadə idi. Qəzet müxtəlif fasilələrlə 1911-ci ilin mayın ortalarında nəşrini davam etdirib.

lished in "Taraggi" (progress) newspaper.

1908 December 5 – His first play named "Lights in the darkness" is performed.

1908 – Performs duties of a chairman for Cultural and Educational Community "Nijat".

1909 February – By Stalin's request, M.A.Rəsulzadə writes an article about "Triumph of young Turks" which was published in the first number of "Volna" (wave) magazine, only two numbers of which were printed in Russian language in Baku. This article tells about young Turks and renewal of life in the country, consolidation of constitutional foundations and protection of the country from any possible threats.

1909 March 18 – M.A.Rəsulzadə is followed by Tsarist Russia. Goes to Rasht in Iran as a correspondent of "Taraggi" newspaper and also to support Iranian revolutionaries. He visits Iran with the special correspondent of "Russkoye slovo" (Russian word) newspaper (daily published in Moscow from 1895 to 1917) Todorov and his wife. During this trip, he visits Tabriz, Ardabil, Marand and Tehran, publishes his article named "Iranian letters" in "Taraggi" newspaper.

1909 May 28 – Meets the world-famous national hero Sattarkhan in Tabriz. Here they have an interesting conversation and "Sardari-Milli" (commander of the nation) answers various

İran demokratik hərəkatı və mətbuatı tarixində xüsusi yeri və mövqeyi olan "İrani-Nov" qəzetində M.Ə.Rəsulzadənin müxtəlif mövzulu, janrlı və həcmli 29 yazısı çap edilib. Onun bu qəzetdə imzasız dərc olunmuş baş məqalələrinin, redaksiya şərhli və digər yazılarının miqdarı 200-dən çoxdur.

1910-cu il sentyabr – M.Ə.Rəsulzadə Avropada təhsil almış bir qrup İran ziyalısı ilə birgə (S.H.Tağizadə, İ.Nəvvab, S.Mirzə, S.M.Rza və b.) "İran Demokrat Partiyası"nı yaradır.

1910-cu il – Tehranda "Faros" mətbəəsində farsca "Mühafizəkar və ya socialist-mühafizəkar partiyaların tənqidi" əsəri çap edilir.

1911-ci il – Ərdəbil şəhərində fars dilində "Səadəti bəşər" ("Bəşəriyyətin xoşbəxtliyi") kitabı çap edilir.

1911-ci il iyun – Çar Rusiyasının İrandakı səfirliyinin təzyiqi və İran Məşrutə hərəkatının məğlub olması səbəbi ilə yaxın dostu Seyid Həsən Tağizadə ilə birgə İranı tərk edir. İrandan getməyinin bir səbəbi də onun "İrani-Nov" qəzetində məşhur Amerika milyonçusu Morqan Şusterlə nəşr etdiyi siyasi müsahibə olur. Bundan sonra Rusiya səfirliyi onun İrandan getməsinə ciddi təzyiq göstərir. O, üzvü olduğu "İran Demokrat Partiyası" ilə birgə rus təcavüzünə qarşı kəskin mübarizə apardığına görə çar Rusiyasının İrandakı səfirliyi onun bu ölkədən getməsinə tələb edir. Və o

questions asked by Rasulzade. An article devoted to this meeting named "Tabriz. A conversation with Sattarkhan" is published in "Taraggi" newspaper.

1909 August 23 – Starts publishing a European-type newspaper "İrani-Nov" (new Iran). This newspaper is published as a national, political, social, economic, literary and artistic press on a daily basis. The publisher of this newspaper was Mehemed Abdulziya and M.A.Rasulzade worked as its chief editor. With various breaks, its publication continued until mid May 1911. "İrani-Nov" newspaper which played a particular role in democratic movement in Iran and its press history had 29 published writings by M.A.Rasulzade on various topics, genres and sizes. The total amount of his main articles, editorial comments and other writings published in this newspaper without his signature is more than 200.

1910 September – Along with a number of Iranian intelligentsia with European education (S.H.Tagizade, I.Nevvab, S.Mirza, S.M.Rza and others), M.A.Rasulzade establishes the "Democratic Party of Iran".

1910 – His work "Criticism of conservative or socialist-conservative parties" is published in Tehran in "Faros" printing house in Persian language.

1911 – His book "Happiness of Mankind" in Persian language is published in Ardabil.

zaman Sədrəzəm Məhəmməd Vəli xan Sepəhsalar da onun İrandan çıxması əmrini verir.

1911-ci il iyun-iyul – İranı tərk etdikdən sonra gizli olaraq Astara-Lənkeran yolu ilə Bakıya gəlir, bir müddət burada qalır, sonra İstanbula gedir.

1911-ci il iyul-avqust – Türkiyədə – İstanbulda olur. Az sonra burada fəaliyyətə başlayan "Türk Yurdu" dərgisi, "Türk Ocaqları" təşkilatı ilə yaxından əməkdaşlıq edir.

1911-ci il oktyabr – M.Ə.Rəsulzadənin dostlarına yazdığı məktublardakı fikirlərindən və özünün bir müddət Bakıya gizli gəlməyindən sonra Bakıda Məhəmməd Əli Rəsuloğlu, Tağı Nağioğlu və Abbasqulu Kazımzadə tərəfindən "Müsəlman Demokratik Partiyası – Müsavat" yaradılır.

1911-ci il – "Türk Yurdu" jurnalında və az sonra "Səbilür-Rəşad" ("Doğru Yol") məcmuəsində "İran Türkləri" əsəri çap edilir və Türk ictimaiyyətinin böyük marağına səbəb olur.

1912-ci il – Bu illərdə o, C.Əfqaninin "Milli Birlik fəlsəfəsi" əsərini farscadan çevirib "Türk Yurdu" jurnalında çap etdirir.

1913-cü il – Romanovlar sülaləsinin 300 illiyi ilə bağlı verilən ümumi bağışlamadan sonra Bakıya qayıdır.

1913-cü il 28 aprel – "İqbal" qəzetində "Təzə kitablar" adlı yazısı çap edilir,

1911 June – Rasulzade leaves Iran with his close friend Seyid Hasan Tagizade as a result of pressure by Tsarist Russia's embassy in Iran and defeat of Iran's Mashrooteh movement. Another reason for him to leave Iran was the political interview with a well-known American millionaire Morgan Shuster, published in his "İrani-Nov" newspaper. Following this event, Russian embassy seriously pressured him and forced to leave Iran. The harsh struggle shown by him and the "Democratic Party of Iran" against Russian aggression, resulted in Russian embassy's strong demand to leave the country. Meanwhile, Sedrezem Mehemed Veli Khan Sepəhsalar gives an order of his immediate departure.

1911 June-July – After leaving Iran, he secretly reaches Baku by Astara-Lenkeran road and following a short stay here, heads further to Istanbul.

1911 July-August – Spends this period in Istanbul – Turkey. Closely cooperates with the recent "Land of Turks" publication and "Turk Hearths" society.

1911 October – Based on M.A.Rasulzade's ideas reflected in his letters to his friends and expressed during his periodical secret visits to Baku, "Muslim Democratic Party - Musavat" was founded in Baku by Mehemed Ali Rasuloğlu, Tağı Nagioğlu and Abbasqulu Kazımzadə.

1911 – His work named "Turks of Iran" is published in "Turk Yurdu" (Homeland of Turks) magazine and in "Sabilur-

yeniden ictimai-siyasi, mətbu fəaliyyətə başlayır.

1913-cü il 15-22 iyun – “Şəlalə” jurnalında “Asan dil” – “Yeni lisan” məqaləsi çap edilir.

1913-cü il – “Müsavat” Partiyasının fəaliyyətini gücləndirir, təşkilatı ümumi rəhbərlik edir.

1914-cü il – “İqbal” qəzetinin Baş redaktoru olur.

1914-cü il 12 aprel – “Bəsirət” qəzetinin ilk sayında məqaləsi çap edilir.

1914-cü il 10 may – Bədəlbəy Bədəlbəyovun nəzarətində olan, ümumi müdiri Soltanməcid Qənizadə olan “Altıncı rüsmüsləman məktəbi”ndə keçirilən ədəbi və mənəvi bir ziyafətə dəvət edilir, məktəb şagirdlərinin bəzilərinin türkcə, bəzilərinin isə rusca oxuduğu nəğməli, şeirli və lətifəli bir ədəbiyyat gününün iştirakçısına çevrilir. Bu haqda “İqbal” qəzetinin 11 may 1914-cü il sayında “Əbədi bir gün” adlı məqalə də nəşr etdirir.

1914-cü il 16 sentyabr – “Dirilik nədir?”, “Milli dirilik” başlıqlı yazıları “Dirilik” jurnalında çap edilir.

1915-ci il 8 fevral – Yanvarın sonunda vəfat etmiş böyük gürcü şairi Akaki Seretelinin Tiflisdə keçirilən dəfn mərasimində iştirak edir. Orada müsəlman mətbuatı nümayəndəsi olaraq çıxış edir.

1915-ci il 28 aprel – Bakıda nəşr edilən “Yeni İqbal” qəzetinin ilk sayında

Rashad” (correct way) brochure shortly after it, which gains a big interest of Turkic community.

1912 – During these years he translates J.Afgani’s “Phylosophy of National Unity” from Persian language and publishes it in “Turk Yurdu” magazine.

1913 – Returns back to Baku after the general amnesty announced on the occasion of 300 years anniversary of Romanovs’ dynasty.

1913 April 28 – His work named “New books” is published in “İqbal” (fortune) newspaper. He starts over again with social-political and publishing activities.

1913 June 15-22 – His article named “Easy language–new language” is published in “Shalale” (waterfall) magazine.

1913 – He strengthens “Musavat” party’s activity and leads the whole organization.

1914 – Becomes the chief editor of “İqbal” newspaper.

1914 April 12 – An article written by him is published in the first edition of “Basirat” (vision) newspaper.

1914 May 10 – M.A.Rasulzade is invited to a literary and moral banquet held in “Sixth Russian-Muslim School”, activities of which were supervised by Bedelbey Bedelbeyov and managed by Soltanməjid Ganizade. At this literature event, he enjoys various songs, poems and anecdotes performed by pupils in Turkish and Russian languages. He publishes an article devoted to this event

“Yaponiyanın qələbəsi” adlı yazısını çap etdirir.

1915-ci il 19 may – “Yeni İqbal” qəzetində Bakı Quberniyası Xalq Peşə məktəbinin direktoruna aid olan bir məlumatın səhifədən çıxarılmasına ciddi etirazını bildirdiyinə görə Bakı şəhər rəisinin əmri ilə həbs edilir. İki aya qədər həbsdə saxlanıldıqdan sonra azadlığa buraxılır. Onun həbsi haqqında “Yeni İqbal” qəzetinin 1915-ci il, 24 may sayında (N23) məlumat vardır.

1915-ci il 2 oktyabr – “Açıq söz” qəzeti onun redaktorluğu ilə nəşrə başlayır. Bu qəzet türk ədəbi ləhcəsi ilə çap edilən ilk mətbuat orqanı olur.

1916-cı il 1 yanvar – “Açıq söz” qəzetində “Miladdan 1916” adlı məqaləsi çap edilir.

1917-ci il 24 mart – 4 aprel – Rusiyada baş verən Fevral – Burjua İnqilabından sonra Müvəqqəti Hökumətin səlahiyyətli komissarı olaraq seçkiləri izah və təşkil etmək üçün Lənkeran bölgəsinə gedir, insanlarla maraqlı görüşlər keçirir.

1917-ci il aprel – Cənub bölgəsinə olan səfəri və görüşləri ilə bağlı “Açıq söz” qəzetinin 438-441-ci saylarında “4 gün xalq içində”, sonrakı saylarda isə (442-dən başlayaraq) “Rusiya müsəlman ictimai harada olmalıdır?”, “Cəməat idarəsi” yazılarını çap etdirir.

1917-ci il 15-20 aprel – Bakıda keçirilən Qafqaz Müsəlmanlarının Qurultay

named “An everlasting day” in “İqbal” newspaper issue of 11 May 1914.

1914 September 16 – His articles named “What is vitality?” and “National vitality” were published in “Dirilik” (vitality) magazine.

1915 February 8 – In Tiflis, he attends the funeral ceremony of a great Georgian poet Akaki Sereteli, who died in late January. At this event, he gives a speech as a representative of Muslim press.

1915 April 28 – Publishes his article named “Victory of Japan” in the first edition of “Yeni İqbal” (new fortune) newspaper printed in Baku.

1915 May 19 – As a result of his objection against removal of information from “Yeni İqbal” newspaper concerning the principal of National Vocational school of Baku governorate, head of Baku city orders to arrest him. He was released after a two month long imprisonment period. His arrest was mentioned in “Yeni İqbal” newspaper; issue N23 of May 24, 1915.

1915 October 2 – He starts publishing “Achig Soz” (open word) newspaper under his own editing. This newspaper was the first press issue ever published in Turkic literary dialect.

1916 January 1 – His article named “1916 A.D” is published in “Achig Soz” newspaper.

1917 March 24 – April 4 – After the February Revolution in Russia, he visits Lenkeran as a competent commissar of



M.Ə.Rəsulzadə 1930-1940-cı illərdə

M.A.Rasulzade in 1930-1940s



Azərbaycanlı muhacirlər arasında. 1950-ci illər (ön cərgə, soldan ikinci)

M.A.Rasulzade with his friends in migration 1950s (second from the left)

ynında çıxış edir, müsəlmanlara ərazi muxtariyyəti verilməsi ideyasını irəli sürür.

1917-ci il 1-11 may – Moskvada keçirilən Ümumrusiya Müsəlmanları Qurultayında nümayəndələrin müzakirəsinə iki qətnamə verildi: Ə.Salikovun milli-mədəni muxtariyyət və M.Ə.Rəsulzadənin ərazi muxtariyyəti qətnamələri. Ümumi səsvermədə onun irəli sürdüyü “ərazi muxtariyyəti” ideyası qurultayda 271 səsə qarşı 446 səsə qəbul edilir.

1917-ci il, may – Bakıda M.Ə.Rəsulzadənin də “Redaksiya Heyəti”nə daxil olduğu “Qardaş köməyi” jurnalı çap edilir.

1917-ci il 17 iyun – “Müsavət”la “Türk-Ədəmi Mərkəziyyət” partiyaları birləşir. Yeni təşkilat “Türk-Ədəmi Mərkəziyyət Müsavat” Partiyası adlanır. M.Ə.Rəsulzadə Birləşmiş Partiyanın sədri seçilir. Partiyanın sosial tərkibi ziyalılardan, fəhlələrdən, qismən kəndlilərdən və burjuazianın nümayəndələrindən ibarət idi.

1917-ci il 28 iyun – “Bakı Müsəlman İctimai Təşkilatları Komitəsi”nin axşam saat 19:00-da Ə.M.Topçubaşovun sədrliyi ilə keçirilən iclasında M.Ə.Rəsulzadə çıxış edir. Çıxışında bildirir ki, Bakı şəhər Dumasına vicdanlı adamlar seçilməlidir. Qeyd edir ki, Duma kasıb əhali haqqında çox düşünməli, xalqdan az vergi alınmalı, qiymətlər aşağı olmalıdır.

Temporary Government to explain and organize elections process and at the same time attends interesting meetings with local people.

1917 April – His writings named “Four days among the folk” dedicated to his visit to the Southern region and meetings held there, were published in “Achig Soz” newspaper, issues 438-441. The later issues (starting from 442) contained his articles named “Russian-Muslim Society, Where Should It Be?” and “Folk Government”.

1917 April 15-20 – Gives a speech at the Congress of Muslims of the Caucasus held in Baku and gives the idea of allocation of a territorial autonomy for Muslims.

1917 May 1-11 – During the Congress of Muslims of Russia held in Moscow, two resolutions were introduced to representatives for discussion: cultural and national autonomy by A.Salikov and territorial autonomy by M.A.Rəsulzadə. His “territorial autonomy” idea was accepted during general voting with 446 votes in favor when 271 were against of it.

1917 May – Printing of “Gard: Komeyi” (brotherly help) magazine .. launched with M.A.Rəsulzadə as a member of its editorial office.

1917 June 17 – Parties of “Musavat” and “Turk-Edemi Merkeziyyət” (turk-eden centrism) are united into a new single organization which is named “Turk-Edemi Merkeziyyət Musavat” party. M.A.Rəsulzadə is elected as the

1917-ci il 5 oktyabr – “İsmailiyyə” binasının böyük zalında axşam saat 20.00-da “Müsavət” Partiyasının bürosu “siyasi söhbət” təşkil edir. M.Ə.Rəsulzadə orada “Mərkəzçilik və qeyri mərkəzçilik” mövzusunda çıxış edir

1917-ci il 22 oktyabr – Bakı Şəhər Sovetinə keçirilən seçkilərdə M.Ə.Rəsulzadənin başçılıq etdiyi “Müsavət” Partiyası 25 min seçicidən 10 min nəfərinin səsini alıb böyük nüfuzunun olduğunu göstərir.

1917-ci il 26 oktyabr – Bakı Dövlət Dumasına seçki kampaniyası aparılır. “Müsəlman İctimai – Siyasi Təşkilatları Komitəsi”nin təşkil etdiyi 40 nəfərlik siyahıda Ə.M.Topçubaşov, F.Xoyski və digərləri ilə birgə M.Ə.Rəsulzadənin adı verilir. Onun adı “Açıq söz” qəzetinin jurnalisti olaraq qeyd edilir. Onlara 12 sayılı siyahıda səs verilməsi göstərilir.

1917-ci il 26-31 oktyabr – Bakı şəhərində, “İsmailiyyə” binasında “Müsavət” Partiyasının I qurultayı keçirilir və M.Ə.Rəsulzadə partiyanın sədri seçilir.

1917-ci il 1 noyabr – “Açıq söz” qəzetinin 603-cü sayında aşağıdakı məzmununda “Xüsusi teleqraf” çap edilir: “Səmərqənddən idarəməyə böylə bir teleqraf çəkilməmişdir: Müsəlmanların oblast (vilayət) ictimailəri Məclisi-Müəsisinə namizəd olmaq üzrə Sirdərya oblastından Əlimərdan bəy Topçubaşov, Fərqanədən Məhəmməd Əmin Rəsulzadə və Amur oblastından Nəsis

chairman of the party. Social structure of the party included intelligentsia, workers, partly peasants and bourgeoisie representatives.

1917 June 28 – At 19:00 in the evening, M.A.Rəsulzadə gives a speech during a meeting of the Committee of Muslim Public Organizations held under chairmanship of A.M.Topçubashov. During the speech he declares that honest-minded people should be elected to the Duma (legislature) of Baku city. He emphasizes that the Duma must think of the poor more often, level of tax collection from people must be decreased and prices must be reduced.

1917 October 5 – Bureau of “Musavat” party holds a “political conversation” in the great hall of “İsmailiyyə” (today, building of Azerbaijan National Academy of Sciences located on İstiglaliyyət street, Baku) building at 20:00 in the evening. M.A.Rəsulzadə gives a speech during this event with a topic of “Centrism and non centrism”.

1917 October 22 – During elections to the Council of Baku city, by gaining votes of 10 thousand electors from total 25 thousand, “Musavat” party proves that it has a great reputation.

1917 October 16 – Time of Baku State Duma election campaign. List of “Committee of Muslim Public-Politic Organizations” contains M.A.Rəsulzadə’s name along with A.M.Topçubashov, F.Khoyski and others. His name is mentioned as a journalist of “Achig Soz”

bəy Yusifbəyovun namizədliyini qoymuşlardır".

1917-ci il 18 noyabr – Bolşeviklər M.Ə.Rəsulzadənin başçılıq etdiyi "Müsavat"ın Bakı Şəhər Sovetinə olan seçkilərdəki qələbəsini ləğv edir.

1917-ci il 24 noyabr – Müəssislər Məclisinə seçki kampaniyası aparılır. 15 nəfərlik namizədlər siyahısında Məmməd Yusif Cəfərov, Əlimərdan bəy Topçubaşovla birgə M.Ə.Rəsulzadənin də adı göstərilir. Vətəndaşlardan onların adı olan 10 sayılı siyahıya səs verməsi xahiş edilir.

1917-ci il 26 - 28 noyabr – Zaqafqaziyada Ümumrusiya Müəssislər Məclisinə keçirilən seçkilərdə M.Ə.Rəsulzadənin başçılıq etdiyi "Müsavat" Partiyası müstəqil demokratik qrupla birgə (Əlimərdan bəy Topçubaşov, Fətəli xan Xoyski və b.) seçkidə Zaqafqaziya üzrə 615.816 (26,9%) səsle ikinci yeri tutur. Birinci yeri 1% səs çoxluğu ilə gürcü menşevikləri qazanır.

1917-ci il 22 dekabr – "Şirvanşahlar" sarayının müsəlmanların idarəçiliyinə (Müsəlman Arxeologiya Cəmiyyətinə) verilməsi münasibəti ilə "İsmailiyyə" binasında təntənəli toplantı olur. Tədbirə ictimaiyyət böyük maraq göstərir. Qeyd edilir ki, bu saray XIV əsrdə Xəlilulla xan tərəfindən tikilib. Toplantını Mir Məhəmməd Kərim açır. Sonra "Müsavat" Partiyası adından çıxış edən

newspaper. They are included into the list number 12.

1917 October 26-31 – During the first assembly of "Musavat" party held in "İsmailiyya" building, M.A.Rasulzade was elected as the party chairman.

1917 November 1 – A "special telegraph" is published in the edition number 603 of "Achig Soz" newspaper, reading: "Our office received this telegraph from Samarkand: As candidates for Constituent Assembly, regional public figures of Muslims have nominated Alimardan bey Topchubashov from Sirderya province, M.A.Rasulzade from Fargana and Nasib bey Yusifbeyov from Amur province"

1917 November 18 – Bolsheviks annul "Musavat" party's victory in elections to Baku city Council.

1917 November 24 – Election campaign to Constituent Assembly is being run. The list of 15 candidates contains M.A.Rasulzade's name along with Memmed Yusif Jafarov and Alimardan bey Topchubashov. Citizens are asked to vote the list number 10 which consists of their names.

1917 November 26-28 – In the elections into TransCaucasus Russian Constituent Assembly, "Musavat" party jointly with an independent democratic group (Alimardan bey Topchubashov, Fatali khan Khoyski and others) comes second with 615.816 votes (26.9%) right after Georgian Mensheviks who won the elections with a 1% advantage.

M.Ə.Rəsulzadəni toplantı iştirakçıları böyük maraqla dinləyir.

1918-ci il 2 fevral – M.Ə.Rəsulzadənin bu dövrdəki çıxışlarında qaldırdığı "Azərbaycan ideyası" və "Azərbaycana muxtariyyət" şüarı İranda böyük narazılığa səbəb olur. Başda Məliküşşüera Bahar olmaqla (1881-1951) Tehran paniranistləri "Novbahar" qəzetində ona etiraz edir. M.Ə.Rəsulzadə onlara cavab məqsədi ilə "Açıq söz" qəzetində məqalə yazır (N 671, 1918-ci il).

1918-ci il 23 fevral – Tiflisdə Zaqafqaziya Seyminin ilk toplantısı keçirilir və M.Ə.Rəsulzadə "Müsavat" fraksiyasının (30 nəfərlə) lideri təsdiq edilir.

1918-ci il mart – "Açıq söz" qəzetinin 700-cü sayında bildirilir ki, M.Ə.Rəsulzadə hazırda Trabzonda Sülh heyətinin tərkibindədir və Seym üzvü olaraq qalır.

1918-ci il 1 aprel – Ermənilərin Bakıda törətdiyi 31 mart soyqırımı ilə bağlı M.Ə.Rəsulzadə Zaqafqaziya Seymində sərt çıxış edərək ciddi münasibət bildirilməsini tələb edir.

1918-ci il 14-15 may – Zaqafqaziya nümayəndə heyətinin tərkibində Batuma gedir və regionun siyasi gələcəyi ilə bağlı Almaniya və Türkiyə hökuməti təmsilçiləri ilə çox mürəkkəb danışıqlar aparır.

1918-ci il 27 may – Gürcüstanın paytaxtı Tiflisdə artıq fəaliyyəti dayanmış Zaqafqaziya Seyminin müsəlman üzvləri toplanıb Azərbaycan Milli Şurasını yara-

1917 December 22 – A ceremonial meeting is held in "İsmailiyya" building celebrating transition of "Şirvanşahs" palace under management of Muslims (Muslim Archeological Society). Society shows a big interest to the event. It is mentioned that the palace was constructed in XIV century Khalilulla khan. The ceremony is opened by Mir Mehemed Kerim. Afterwards, the participants listened with a great interest to M.A.Rasulzade's speech on behalf of "Musavat" party.

1918 February 2 – Slogans of "Azərbaycani idea" and "Autonomy to Azerbaijan" mentioned in M.A.Rasulzade's speeches during these periods, caused a great anxiety in Iran. Headed by Melikushshuera Bahar (1881-1951), paniranists of Tehran protested him in "Novbahar" newspaper. As a response to them, M.A.Rasulzade writes an article in "Achig Soz" newspaper (N671, 1918).

1918 February 23 – First assembly of Transcaucasian Seym is held in Tiflis where M.A.Rasulzade is approved as the leader of "Musavat" fraction (30 people).

1918 March – In the 700th edition of "Achig soz" newspaper, M.A.Rasulzade is mentioned to be in the Peace Council in Trabzon and that he remains the Seym member.

1918 April 1 – M.A.Rasulzade gives a harsh speech at Transcaucasian Seym about the massacre committed by Armenians in Baku on 31th of March

dir. M.Ə.Rəsulzadə Milli Şuranın sədri, Həsən bəy Ağayev sədr müavini, Mustafa Mahmudov katib, aşağıdakılar isə üzv seçiliblər: Fətəli xan Xoyski, Xəlil bəy Xasməmmədov, Nəsim bəy Yusifbəyli, Mir Hidayət Seyidov, Nəriman bəy Nərimanbəyov, Heybətqulu Məmmədbəyli, Mehdi bəy Hacinski, Əliəsgər bəy Mahmudbəyov, Aslan bəy Qardaşov, Soltan Məcid Qənizadə, Əkbər ağa Şeyxülislamov, Məmməd Yusif Cəfərov, Hidayət bəy Məlikaslanov, Rəhim bəy Vəkilov, Həmid bəy Şahtaxtinski, Firidun bəy Köçərli, Cəmo bəy Hacinski, Şəfi bəy Rüstəmbəyov, Xosrov bəy Sultanov, Cəfər Axundov, Məmməd Məhərrəmov, Cavad Məlikyevanov, Hacı Molla Axundzadə.

1918-ci il 28 May – M.Ə.Rəsulzadənin sədri olduğu Azərbaycan Milli Şurası Azərbaycan İstiqlalını elan edir və altı maddədən ibarət olan Azərbaycan İstiqlal bəyannaməsi qəbul edilir. Həmin günü Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin ilk hökumət kabinəsi təşkil edilir. 9 strukturdan ibarət olan I hökumət kabinəsinə Nazirlər Şurasının sədri Fətəli xan Xoyski başçılıq edir. Həmin dövrdə Azərbaycanda əhalinin sayı 2 milyon 750 min (onlardan 1 milyon 900 minini müsəlman idi) nəfər idi. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin ərazisi isə 97,3 min kv.km idi. Bundan başqa 15,6 min kv.km-lik Azərbaycan torpaqları Ermənistan və Gürcüstanla mübahisəli ərazi sayılırdı.

and demands to take serious actions on this issue.

1918 May 14-15 – Goes to Batumi with the Transcaucasian Delegation and holds complex negotiations with representatives of German and Turkish governments about the political future of the region.

1918 May 27 – Muslim members of the Transcaucasian Sejm, activity of which by that time was already suspended, gathered in Tiflis and created the Azerbaijani National Council. With M.A.Rasulzade elected as the chairman, Hasan bey Aghayev deputy chairman and Mustafa Mahmudov secretary, members of the National Council were: Fatali khan Khoyski, Khalil bey Khasmamedov, Nasib bey Yusifbeyli, Mir Hidayet Seyidov, Nariman bey Narimanbeyov, Heybetgulu Memmedbeyli, Mehdi bey Hajinski, Aliasger bey Mahmudbeyov, Aslan bey Gardashov, Soltan Majid Ganizade, Akbar aga Sheykhulislamov, Memmed Yusif Jafarov, Hidayet bey Melikaslanov, Rahim bey Vekilov, Hamid bey Shahtahtinski, Firudin bey Kocherli, Jemo bey Hajinski, Shefi bey Rustambeyov, Xosrov bey Sultanov, Jafar Akhundov, Memmed Meherremov, Javad Melikyevanov and Haji Molla Akhundzade.

1918 May 28 – With M.A.Rasulzade as its chairman, Azerbaijan National Council declares independence of Azerbaijan and adopts a six-paragraph Declaration of Independence. The first

1918-ci il 4 iyun – Batumda Osmanlı Türkiyəsi ilə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti arasında ilk Dostluq Müqaviləsi imzalanır. Müqavilənin IV maddəsində Osmanlı hökumətinin Azərbaycana silahlı yardım göstərmək haqqının olduğu qeyd edilir. Müqaviləni Azərbaycan hökuməti adından M.Ə.Rəsulzadə və M.Hacinski imzalayır.

1918-ci il 17 iyun – M.Ə.Rəsulzadənin başçılıq etdiyi Azərbaycan Milli Şurası ilhaqçıların təsirini azaltmaq, Nuru Paşa ilə münasibətləri pozmamaq, Azərbaycanın istiqlaliyyətini qorumaq məqsədi ilə öz fəaliyyətini dayandırır.

1918-ci il 18 iyun – M.Ə.Rəsulzadənin başçılıq etdiyi diplomatik heyət (A.Səfikürdski və X.Xasməmmədov) Mərkəzi Avropa dövlətlərinin (Almaniya, Avstriya-Macaristan, Türkiyə və Bolqarıstan) yeni yaradılmış Qafqaz dövlətləri ilə əməkdaşlığı çərçivəsində keciriləcək konfransda iştirak üçün İstanbula gedir.

1918-ci il 26 iyun – Türkiyədə nəşr edilən "Təsviri-Əfkar" qəzetində "Azərbaycan Nümayəndə Heyəti" başlıqlı yazıda M.Ə.Rəsulzadə ilə geniş müsahibə verilir. Qəzetdə çap edilən fotonun altındakı yazıda isə M.Ə.Rəsulzadənin rəhbərliyində Xəlil Xasməmmədov, Aslan bəy Səfikürdski və Əhməd bəydən ibarət Azərbaycan hökuməti nümayəndələrinin 25 iyununda İstanbula gəldiyi bildirilir. Qəzetdə verilən təqdimat yazısında M.Ə.Rəsulzadənin bir neçə il öncə İs-

cabinet of Azerbaijan Democratic Republic is formed in the same day. Ministers' Council chairman Fatali khan Khoyski heads the first government cabinet consisting of nine structures. Population of Azerbaijan at that time was 2 million and 750 thousand people (1 million 900 thousand of them being Muslims). Total area of Azerbaijan Democratic Republic was 97.300 km². Aside from that, Azerbaijan had another 15.600 km² of area disputed with Armenia and Georgia.

1918 June 4 – First Treaty of Friendship is signed between Ottoman Turkey and Azerbaijan Democratic Republic in Batumi. IV paragraph of the treaty mentions Ottoman government's right of assisting Azerbaijan militarily. On behalf of Azerbaijani government the treaty is signed by M.A.Rasulzade and M.Hajinski.

1918 June 17 – Activity of Azerbaijani National Council headed by M.A.Rasulzade is suspended in order to reduce the impact of annexationists, avoid any tense relations with Nuru Pasha and defend independence of Azerbaijan.

1918 June 18 – Diplomatic staff (A.Safikurdski and Kh.Khasmamedov) headed by M.A.Rasulzade visits Istanbul to take part in the conference due to be held within the framework of cooperation of Central European States (Germany, Austria-Hungary, Turkey and Bulgaria) with the newly formed Caucasian countries.



M.Ə.Rəsulzadə 1950-ci illərdə

M.A.Rəsulzadə in 1950s



M.Ə.Rəsulzadə mühacirətdəki dostları ilə. 1950-ci illər (ön cərgə soldan ikinci)

M.A.Rəsulzadə with his friends in migration 1950s (second from te left)

tanbulda olduğu və burada olarkən "Təsvir-i-Əfkar" qəzetinin "İslam ələmi üzrə müxbiri" olduğu da qeyd edilir.

1918-ci il 22 iyul – İstanbulda nəşr edilən "Vakit" qəzetində "Kafkasya işləri: Rəsulzadə Mehmet Emin Bəyin Bəyanatı" başlıqlı yazı çap edilir.

1918-ci il avqust – İstanbulda olarkən, İran Konsulluğuna Azərbaycanın müstəqilliyi haqqında bəyannamə göndərir. Konsulluq əməkdaşları isə Azərbaycan adlı dövləti tanımadıqları haqqında olan məktubu geri qaytarır.

1918-ci il 3 sentyabr – İstanbulda nəşr edilən "Vakit" qəzetində M.Ə.Rəsulzadə başda olmaqla Azərbaycan Nümayəndə Heyətinin fəallığı ilə keçirilən tədbir haqqında "Azərbaycan Haqqında Konfrans" başlıqlı yazı çap edilir.

1918-ci il 6 sentyabr – Azərbaycanın Xarici İşlər Naziri M.Hacinskiyə yazdığı məktubda Bakının azad edilməsinin həyati əhəmiyyət daşıdığını bildirir.

1918-ci il 15 sentyabr – Türkiyənin Hərbi Naziri Ənvər Paşa ona zəng edib, Bakının alınması – Qurtuluşu xəbərini verir.

1918-ci il sentyabr – M.Ə.Rəsulzadə Rusiya və Almaniya arasında Azərbaycanın müstəqilliyini şübhə altına alan Brest-Litovsk sazişinə əlavə olan 27 avqust razılaşmasına etiraz edir və Almaniyanın İstanbuldakı səfirinə etiraz bəyanatını çatdırır. "İqdam" qəzetində

1918 June 26 – A broad interview with M.A.Rasulzade is published in the "Təsvir-i-Efkar" (image of opinion) newspaper printed in Turkey as an article named "Azərbaycani Delegation". A line under a photo published in the newspaper reads that, headed by M.A.Rasulzade, officials of Azerbaijan government Khalil Khasmammedov, Aslan bey Sefikurdski and Ahmed bey arrived in Istanbul on June 25. A presentation note given in the newspaper mentions that a few years ago M.A.Rasulzade arrived in Istanbul and acted as a reporter on "Islamic world" in "Təsvir-i-Efkar" newspaper.

1918 June 22 – An article named "Caucasian affairs: Statement of Mehmet Emin bey Rasulzade" is published in "Vakit" (time) newspaper printed in Istanbul.

1918 August – While in Istanbul, he sends a declaration about Independence of Azerbaijan to the Consulate of Iran. In return, consular employees response with a letter stating that they don't recognize a country named Azerbaijan.

1918 September 3 – An article named "Conference about Azerbaijan" dedicated to activities of Azerbaijani delegation including M.A.Rasulzade is published in "Vakit" newspaper printed in Istanbul.

1918 September 6 – In his letter written to the Minister of External Affairs M.Hajinski, M.A.Rasulzade emphasizes the vital importance of liberation of Baku.

çıxış edir, "Bakısız Azərbaycan, başsız bədəndir" deyir.

1918-ci il 23 sentyabr – İstanbulda nəşr edilən "Vakit" qəzetində M.Ə.Rəsulzadənin Almaniya və Sovet Rusiyası arasında neft qarşılıqlı anlaşmasına və Bakının Azərbaycana aid olmadığına etiraz olaraq, Almaniya səfir vəkili Konta (Valdeburqa) bir nota verdiyini bildiren "Azərbaycanın Almaniya hökumətinə notası" adlı yazısı çap edilir.

1918-ci il oktyabrın sonu – M.Ə.Rəsulzadə İstanbuldan Bakıya qayıdır.

1918-ci il 16 noyabr – M.Ə.Rəsulzadənin rəhbərliyi ilə Milli Şuranın Bakıda ilk toplantısı keçirilir və Azərbaycan xalqına müraciət qəbul edilir.

1918-ci il 19 noyabr – M.Ə.Rəsulzadənin rəhbərliyi ilə Milli Şura Azərbaycan Parlamentinin yaradılması haqqında qərar qəbul edir.

1918-ci il 7 dekabr – M.Ə.Rəsulzadə Azərbaycan Parlamentinin açılışında ilk çıxışı edir. Məşhur tarixi sözlərini də ilk dəfə burada səsləndirir: "Bir kərə yüksələn bayraq, bir daha enməz!". Parlamentdə ən güclü sayılan "Müsavat" fraksiyasına başçılıq edir. O, həmçinin Parlamentdə iki komissiyada – "Müəssislər Məclisini çağırmaq" və "Maliyyə büdcə" komissiyasında təmsil olunur.

1919-cu il 14 aprel – M.Ə.Rəsulzadə Azərbaycan Parlamentinin 29-cu iclasında çıxış edib, ermənilərin iddiala-

1918 September 15 – War Minister of Turkey Enver Pasha called M.A.Rasulzade and informed that Baku was liberated.

1918 September – M.A.Rasulzade protests the agreement between Russia and Germany of August 27 which questioned the independence of Azerbaijan which was added to the Brest-Litovsk treaty and thus sends his statement of protest to the German Ambassador in Istanbul. In a speech for "İqdam" newspaper" he stated that "without Baku, Azerbaijan is a beheaded body".

1918 September 23 – An article named "A note to the German government from Azerbaijan" is published in "Vakit" newspaper printed in Istanbul. The article was dedicated to M.A.Rasulzade's note to the German Ambassador's advocate Count Valdeburgh protesting against the mutual oil agreement between Germany and Soviet Russia and against rejecting to recognize Baku as a part of Azerbaijan.

1918 late October – M.A.Rasulzade returns back to Baku from Istanbul.

1918 November 16 – Under M.A.Rasulzade's guidance, the National Council holds its first meeting in Baku and adopts an appeal to the Azerbaijani people.

1918 November 19 – Under M.A.Rasulzade's guidance, the National Council adopts a law on the establishment of Azerbaijani Parliament.

1918 December 17 – M.A.Rasulzade gives an introduction speech during

rını rədd edir. Qarabağın Azərbaycan ərazisi olduğunu bildirir.

1919-cu il 15 noyabr – M.Ə.Rəsulzadənin təşəbbüsü və Parlamentdə bir neçə dəfə çıxışındakı tələbi əsasında Bakı Dövlət Universiteti təsis edilir və o, burada tarix-filologiya fakültəsində Osmanlı ədəbiyyatı tarixindən mühazirələr oxuyur.

1919-cu il 2-12 dekabr – Bakıda "Müsavət" Partiyasının II qurultayı keçirilir. M.Ə.Rəsulzadə Partiyanın sədri seçilir.

1919-1920-ci illər – M.Ə.Rəsulzadə Azərbaycan Parlamentində fəal çıxış edir, problemlərə münasibətini bildirir. Bütövlükdə isə 114 iclasdan 80-də çıxış edir.

1920-ci il – Bakıda "Azərbaycan" qəzetinin hökumət mətbəəsində M.Ə.Rəsulzadənin "Azərbaycan təşəkkülündə Müsavat" kitabı nəşr edilir.

1920-ci il 27 aprel – M.Ə.Rəsulzadə Parlamentin son iclasında çıxış edərək, bolşeviklərin təslimçilik xarakteri daşıyan ultimatumunu rədd edir. Elə həmin gecə onun məsləhəti ilə "Müsavət" Partiyasının "Gizli Mərkəzi" yaradılır.

1920-ci il may – Bolşeviklərin Azərbaycanı işğalından sonra M.Ə.Rəsulzadə təqib olunur, əvvəl Bakıda – Ramanada gizlənin, sonra isə Lahıca gedib orada qalır, özünün məşhur "Əsrimizin Səyavuşu" əsərini yazır.

the opening of Azerbaijani Parliament. At this event, for the first time ever he speaks out his famous historic words: "The flag once raised, will never fall!". He leads the "Musavat" party which was considered the strongest in the parliament. He was also represented in the committees of the parliament – "Call of Constituent Assembly" and "Financial Budget".

1919 April 14 – While giving his speech during the 29th meeting of Azerbaijani Parliament, he declines claims of Armenians and states that Karabagh is a territory of Azerbaijan.

1919 November 15 – Baku State University is established as a result of M.A.Rasulzade's initiative and demands expressed by him several times during his speeches in the Parliament. He also starts to lecture on history of Ottoman literature at the faculty of history and philology of this university.

1919 December 2-12 – Second meeting of "Musavat" party was held in Baku and M.A.Rasulzade was elected as its chairman.

1919-1920 – M.A.Rasulzade continues to speak actively in Azerbaijani parliament, sharing his views on topical problems. In general, he spoke on 80 of total 114 meetings.

1920 – M.A.Rasulzade's book named "Musavat in establishment of Azerbaijan" is published in the governmental printing office of "Azerbaijan" newspaper in Baku.

1920-ci il 17 avqust – Göyçay qəzasının Qarameryem kəndində bolşeviklər onu həbs edib Bakıya gətirir.

1920-ci il noyabr – İ.V.Stalin Bakıya gəlir və M.Ə.Rəsulzadəni həbsdən azad edib özü ilə Moskvaya aparır.

1920-ci il noyabr – Moskvada nəzarət altında yaşayır. Ona RSFSR Millətler Komissarlığı nəzdində yaradılması nəzərdə tutulan Şərq Xalqlarını Öyrənmə Cəmiyyətinə rəhbərlik etmək təklif edilir, lakin o, bu təkliflə razılaşmır. O, eyni zamanda Şərq Ölkələri zəhmətkeşlərinin Kommunist Universitetində professor vəzifəsində çalışmaqdan da imtina edir. Hətta Stalinin bu işə müdaxiləsi də M.Ə.Rəsulzadəni razı salmır. Moskvada olarkən o, yalnız Şərq Ölkələri İnstitutunda (keçmiş Lazarev İnstitutu) fars və rus dillərindən dərs deyir, müəllim olaraq çalışır. Bu müddətdə o, elmi tədqiqat işləri ilə məşğul olur, "Jizn Nasionalnostey" ("Millətlər Həyatı") jurnalında yazılar çap etdirir.

1922-ci il aprel-may – M.Ə.Rəsulzadə elmi ezamiyyət adı ilə Sankt-Peterburqa gedir, oradan isə Finlandiyaya keçir. 15 gün ərzində fin əsgərlərinin nəzarətində qalır, bir müddət Helsinkidə yaşayır. Burada olarkən tanınmış mücahid Abdulla Battas-Taymasla da görüşür. Helsinkidə M.Ə.Rəsulzadənin şərafinə verilən ziyafətdə Peterburq imamı Lütfi İshaqi də iştirak edir, onun haqqında xoş sözlər söyləyir.

1920 April 27 – In his speech given during the last meeting of the parliament, he rejects the capitulation ultimatum of the Bolsheviks. A "secret center" of "Musavat" party was founded the same night with his advice.

1920 May – After occupation of Azerbaijan by Bolsheviks, M.A.Rasulzade was constantly chased. First he hid out in Ramana – Baku and later in Lahij where he wrote his famous work "Sayavush of our century".

1920 August 17 – He gets arrested by Bolsheviks in Garameryam village of Goychay rayon and was brought back to Baku.

1920 November – J.Stalin comes to Baku and takes M.A.Rasulzade to Moscow after releasing him from detention.

1920 November – In Moscow, M.A.Rasulzade lives under surveillance. He is offered to manage the Society of Studying Eastern Nations due to be established by People's Commissariat of RSFSR. At the same time, he refuses to work as a professor in the Communist University of Eastern Laborers. Even Stalin's personal interference into this case couldn't persuade M.A.Rasulzade. While staying in Moscow, he only worked as a teacher and taught Persian and Russian languages in the Institution of Eastern Countries (former Lazarev Institution). During this period he also worked on scientific researches and had his articles published in "Jizn Nasionalnostey" (life of nationalities) magazine.

Helsinkiyə pasport və viza işlərini tamamladıqdan sonra Fransaya, oradan Berlina, oradan isə Türkiyəyə gedir.

1922-ci il oktyabr-noyabr – M.Ə.Rəsulzadə Türkiyədə – İstanbulda olur.

1923-cü il 31 mart – M.Ə.Rəsulzadə İstanbuldan Polşanın görkəmli dövlət xadimi, Ali Baş Komandan Marşal Jozef Klement Pilsudskiye fransızca məktub yazır, 10-a qədər azərbaycanlı zabitin Polşa ordusunda xidmət etməsinə razılığına görə ona təşəkkürünü bildirir.

1923-cü il may – İstanbulda M.Ə.Rəsulzadənin "Azərbaycan Cümhuriyyəti (keyfiyyəti-təşəkkülü və şimdiki vəziyyəti)" kitabı nəşr edilir və həmin il İzmirdə keçirilən "İzmir İqtisadi Konqresi"ndə "İqtisadi Misak" (Bəyannamə) proqramında və "Kitab Bayramı" tədbirində (sərgisində) Atatürk mükafatına layiq görülür.

1923-cü il 26 sentyabr – Azərbaycan mühacirət mətbuatının ilk orqanı olan "Yeni Qafqasiya" jurnalını nəşr edir.

1923-cü il 17 noyabr – M.Ə.Rəsulzadə İstanbulda bu ünvanda yaşayır: Çarşıqapı, Qəndilli küçəsi-5. (Çox ehtimal ki, "Yeni Qafqasiya" jurnalı da burada nəşr edilib). M.Ə.Rəsulzadə 1923-cü ildə 17 noyabrda Parisə – Ə.M.Topçu-başova göndərdiyi məktubda bu ünvanı köçdüyünü bildirir.

1924-cü il – "Müsavətin Xarici Əlaqələr Bürosu"nu və "Azərbaycan Milli Mərkəzini" yaradır.

1922 April-May – M.A.Rəsulzadə heads to Saint-Petersburg with an academic trip and passes off to Finland from there. He spends 15 days under surveillance of Finnish soldiers and lives in Helsinki for a while. During his stay here, he also meets with well-known mujahidin Abdulla-Battas-Taymas. Imam of Saint-Petersburg Lutfi Ishagi also participates in the banquet arranged in honor of M.A.Rəsulzadə and speaks good about him. After finishing his passport and visa issues in Helsinki, M.A.Rəsulzadə goes first to France, then Berlin and finally to Turkey from there.

1922 October-November – M.A.Rəsulzadə spends these days in Istanbul, Turkey.

1923 March 31 – From Istanbul, M.A.Rəsulzadə writes a letter in French to the distinguished statesman of Poland, Supreme Commander Marsha Jozef Klemens Pilsudski, expressing his gratefulness for his consent to allow 10 to ten Azerbaijani officers serve in Polish army.

1923 May – M.A.Rəsulzadə's book named "Azerbaijan Republic (characteristics, formation and current situation)" is published in Istanbul and nominated for Atatürk award during "Izmir Economic Congress", "Economic Agreement" program and "Book Festival" exhibition events held in Izmir the same year.

1923 September 26 – M.A.Rəsulzadə starts publishing the first issue

1924-cü il – İstanbulda tanınmış müfəkkir Ziya Göyalyın dəfn mərasimində olur və çıxış edir.

1923-1925-ci illər – İstanbulda "Əsrimizin Səyavuşu", "İstiqlal məfkurəsi və gənclik", "Rusiyaada siyasi vəziyyət" kitablarını çap etdirir.

1925-ci il 6 may – Parisə – Ə.M.Topçubaşova göndərdiyi məktubda yaşayış yerini dəyişib bu ünvanda məskunlaşdığını qeyd edir: "Ayasofya, Yerəbatan küçəsi N 6, Molla Nəcməddinin mülkündə".

1925-ci il – İstanbulda mühacirətdə yaşayan gənclər qarşısında "İstiqlal məfkurəsi və gənclik" mövzusunda çıxış edir.

1926-cı il 15 iyul – İstanbulda M.Ə.Rəsulzadənin, N.Ramişvilinin T.Qolubko və Polşanın Türkiyədəki hərbi ataşesi polkovnik T.Şetsellə danışıqları əsasında "Qafqaz İstiqlal Komitəsi" yaradılır.

1926-cı il 15 noyabr – M.Ə.Rəsulzadə Polşa Xarici İşlər Nazirliyinin təlimi olan Tadeuş Qolubkoya məktub yazır və "Yeni Qafqasiya" jurnalına dəstək göstərməsini xahiş edir.

1926-cı il Paris – İlk dəfə burada Beynəlxalq təşkilat olaraq "Prometey" hərəkatı yaradılır. Hərəkatın yaradılmasında M.Ə.Rəsulzadə də daxil olmaqla keçmiş Rusiya imperiyasının ayrı-ayrı xalqlarının liderləri fəallıq göstərir.

from Azerbaijani migration press – "Yeni Gafgasya" magazine (new Caucasus).

1923 November 17 – In Istanbul, M.A.Rəsulzadə lives at this address: Charshikapi, Kandilli str 5 (most likely, "Yeni Gafgasya" magazine was printed here). In his letter sent to A.M.Topçubashov in Paris on November 17 1923, M.A.Rəsulzadə mentioned that he has moved to this very address.

1924 – He establishes "External Relations Bureau of Musavat" and "Azerbaijan National Center".

1924 – In Istanbul, he attends funeral ceremony of the well-known thinker Ziya Gokalp and gives a speech.

1923-1925 – He publishes his "Sayavush of Our Century", "Liberty Ideology and Youth" and "Political Situation in Russia" books in Istanbul.

1925 May 6 – In his letter sent to A.M.Topçubashov in Paris, he mentions to have changed his place of residence for: "Ayasofya, Yerəbatan str N6, property of Mullah Najmaddin".

1925 – He gives a speech on topic of "Liberty Ideology and Youth" in front of young people who live a migrant life in Istanbul.

1926 July 15 – "Caucasian Liberty Committee" is founded in Istanbul as a result of negotiations between M.A.Rəsulzadə, N.Ramishvili, T.Golubko and Polish military attaché to Turkey colonel T.Schaetzel.

1926 November 15 – M.A.Rəsulzadə writes a letter to the official of Pol-



M.Ə.Rəsulzadə mühacirətdəki dostları ilə. 1950-ci illər (soldan dördüncü)

M.A.Rasulzade with his friends in migration 1950s (fourth from the left)



M.Ə.Rəsulzadə 1950-ci illərdə

M.A.Rasulzade in 1950s

Prometeyçilərin başlıca vəzifəsi bu idi: 1) Öz xalqlarında siyasi şüuru oyatmaq və onları öz talelərini həll etməyə hazırlamaq; 2) Avropa və dünya ictimaiyyəti qarşısında Sovetlər Birliyində yaşayan rus olmayan xalqların problemlərini açıqlamaq; 3) Bolşevik diktaturasını ifşa etmək; 4) İlk vaxtlar isə müxtəlif xalqlarla birgə mübarizə aparmaq səylərini birləşdirmək.

Qeyd edək ki, ilk yaradılan "Prometey" hərəkatına Azərbaycan, Gürcüstan, Kareliya, Komi, Krım, Kuban, Povoljye, Şimali Qafqaz, Türkünstan, Ukrayna, Ural nümayəndələri daxil idi.

1926-cı il – Parisdə, fransız dilində "Prometey" jurnalı nəşrə başlayır. Jurnal "Müstəqil Qafqaz Komitəsi" (Azərbaycan, Gürcüstan, Şimali Qafqaz) tərəfindən çap edilir. M.Ə.Rəsulzadə jurnalın redaksiya heyətinin üzvü kimi fəaliyyət göstərir.

1927-ci il 11 iyul – M.Ə.Rəsulzadə Polşa dövlətinin rəsmisi olan T.Qolubko-ya yazdığı məktubda Azərbaycanla əlaqələrin möhkəmləndirilməsi vacibliyini bildirir.

1928-ci il Varşava – Burada "Əzilən Rusiya Xalqları Liqası" adlı "Prometey" cəmiyyəti yaradılır. Cəmiyyətə Azərbaycan, Gürcüstan, Don, Kareliya, Komi, Krım, Kuban, Povoljye, Şimali Qafqaz, Türkünstan, Ukrayna və Uralın nümayəndələri daxil olur. Bu antibolşevik ittifaq sovet təbliğati üçün böyük təhlükə

ish External Affairs Ministry Thaddeus Golubko, asking him to support "Yeni Gafgasya" magazine.

1926 Paris – "Prometheus" movement is founded for the first time ever as an international organization. Along with M.A.Rasulzade, leaders of various nations of Russian empire were also active in foundation of the movement.

Main objectives of Prometheus members were: 1) waking up political consciousness in their nations and preparing them for changing their own fates; 2) delivering information on problems of non-Russian nations living in Soviet Union to European and world community; 3) unmasking dictator regime of the Bolsheviks; 4) at the beginning, uniting different nations in joint efforts for struggling.

It is worth mentioning that the first "Prometheus" movement consisted of representatives from Azerbaijan, Georgia, Karelia, Komi, Crimea, Kuban, Povoljye, Northern Caucasus, Turkestan, Ukraine and Ural.

1926 – "Prometheus" magazine in French begins to be printed in Paris. The magazine is printed by the "Independent Caucasus Committee" (Azerbaijan, Georgia, Northern Caucasus). M.A.Rasulzade works as a member of the magazine's editorial board.

1927 July 11 – In his letter written to Polish government official T.Golubko, M.A.Rasulzade emphasizes the impor-

tant of strengthening relations with Azerbaijan.

1928 Warsaw – A "Prometheus" society named "League of Crushed Russian Nations" was founded. The society was joined by representatives from Azerbaijan, Georgia, Don, Karelia, Komi, Crimea, Kuban, Povoljye, Northern Caucasus, Turkestan, Ukraine and Ural. This anti-Bolshevik alliance becomes a serious threat for soviet propaganda. It is operated under a direct support by Marshal Pilsudski from Polish External Affairs Ministry and Headquarters. Marshal Pilsudski believes that unification of all migrants and use of their power is vital for the struggle against USSR.

Polish colonel T.Schaetzel is said to be the author of "Prometheanism" term. During 1924-1926, he performed duties of Polish military attaché in Turkey. As an idea, the creation of an anti-Bolshevik front was defended by the head of Polish state M.Pilsudski

1928-ci il – M.Ə.Rəsulzadənin ümumi rəhbərliyi ilə "Azəri-Türk" jurnalı nəşr edilir.

1928-ci il – M.Ə.Rəsulzadənin redaktorluğu ilə "Milliyyət və bolşevizm" məcmuəsi və yazdığı "İxtilalçı sosializmin iflasi və demokratiyanın gələcəyi" kitabı çap edilir.

1929-cu il 1 mart – M.Ə.Rəsulzadənin Baş redaktorluğu ilə İstanbulda "Odlu Yurd" jurnalı nəşr edilir.

1929-cu il 27 dekabr – M.Ə.Rəsulzadənin ümumi rəhbərliyi ilə "Odlu Yurd" adlı bülleten nəşr edilməyə başlayır. Bülletenin sonuncu – 54-cü sayı 1930-cu ilin martın 17-də nəşr edilir. Gündəlik yayın orqanı olaraq çap edilən bülletenin sahibi Abbasqulu Kazımzadə, məsul müdiri isə Kamal idi.

tance of strengthening relations with Azerbaijan.

1928 Warsaw – A "Prometheus" society named "League of Crushed Russian Nations" was founded. The society was joined by representatives from Azerbaijan, Georgia, Don, Karelia, Komi, Crimea, Kuban, Povoljye, Northern Caucasus, Turkestan, Ukraine and Ural. This anti-Bolshevik alliance becomes a serious threat for soviet propaganda. It is operated under a direct support by Marshal Pilsudski from Polish External Affairs Ministry and Headquarters. Marshal Pilsudski believes that unification of all migrants and use of their power is vital for the struggle against USSR.

Polish colonel T.Schaetzel is said to be the author of "Prometheanism" term. During 1924-1926, he performed duties of Polish military attaché in Turkey. As an idea, the creation of an anti-Bolshevik front was defended by the head of Polish state M.Pilsudski

1928 – "Azeri-Turk" magazine is printed under supervision of M.A.Rasulzade.

1928 – "Nationality and Bolshevism" brochure and "Break-up of Sabotaging Socialism and Future of Democracy" book by M.A.Rasulzade were printed under his own editorship.

1929 March 1 – "Odlu Yurd" (fiery homeland) magazine was printed in Istanbul under chief editorship of M.A.Rasulzade.

1929-cu il – Polşada – Varşavada, Polşanın Xüsusi Xidmət İdarəsi SSRİ-yə qarşı kəşfiyyat fəaliyyəti aparmaq üçün 2 saylı Ekspozituranı – Polşa Baş Qərargahının II Şöbəsinin kəşfiyyat bölməsini yaradır və M.Ə.Rəsulzadə Varşava qrupunun rəhbəri olur. Bu bölmə əsasən SSRİ-nin dağılması, Qafqazın, eləcə də Azərbaycanın azad edilməsi üçün mühacirlərin məsləhətlərindən faydalanır.

1930-cu il 29 mart – Parisdən və Varşavadan yaxın dostu Həmdulla Sübhi Tanrıövərə yazdığı məktublarda Türkiyənin Paris konsulluğunun ona viza vermədiyi qeyd olunur. M.Ə.Rəsulzadə yazır ki, əgər bu Ankara hökumətinin əmrinə əsasən edilirsə, onda bu məsələnin açıqlanması lazımdır.

1930-cu il – Parisdə rusca “Panturanizm haqqında”, Varşavada isə “Panturanizm və Qafqasya problemi” kitabları rusca nəşr edilir.

1930-cu il – M.Ə.Rəsulzadənin H.S.Tanrıövərə və C.Hacıbəyliyə yazdığı məktublardan məlum olur ki, o, 1930-cu ildən başlayaraq Polşada yaşayır (təbii ki, Türkiyəyə qayıtmağa icazə verilmədiyindən məcburən bu ölkədə qalır, lakin İstanbulla da əlaqəsini itirmir və orada azərbaycanlıların fəaliyyətinə rəhbərlik edir, “Odlu Yurd” jurnalının da Baş redaktoru olaraq qalır). O, Varşavada Sluzevsko, Krzyesko 30 ünvanında yaşayır, bu dövlətin dəstəyi ilə sovet

1929 December 27 – A bulletin named “Odlu Yurd” was printed under direct supervision of M.A.Rasulzade. The last, 54th edition of the bulletin was printed on March 17, 1930. As a daily issue, the bulletin was owned by Abbasgulu Kazimzade and managed by Kamal.

1929 – In order to carry out offensive intelligence against USSR, Special Operations Organization of Poland forms the intelligence section II of the second Polish Headquarters Division in Warsaw with M.A.Rasulzade becoming head of Warsaw group. In particular, this section benefits from advices by migrants in its activities towards collapse of USSR and liberation of the Caucasus, as well as Azerbaijan.

1930 March 29 – In his letters written from Paris and Warsaw to his close friend Hamdullah Subhi Tanriover he notes that Turkish consular in Paris wouldn't give him a visa. M.A.Rasulzade writes that if it carried out according to a certain order from Ankara, this case will definitely need an explanation.

1930 – Two books written by him are printed in Russian language: “About Panturanism” in Paris and “Panturanism and the Problem of Caucasus” in Warsaw.

1930 – From his letters written to H.S.Tanriover and J.Hajibeyli, it becomes clear that he lives in Poland starting from 1930s (of course he is obliged to stay in Poland as he was not allowed

işğalı rejiminə qarşı mücadilə aparır. Eyni zamanda Fransada olur və sovet rejiminə qarşı fəallıq göstərir.

1931-ci il – Ankarada Türkiyə Xarici İşlər Naziri T.Rüşdi ilə SSRİ Xarici İşlər Naziri Litvinov arasında imzalanan müqaviləyə əsasən Türkiyə dövləti fəal mühacirləri ölkəsindən getməyə məcbur edir və SSRİ əleyhinə təbliğata imkan vermir.

M.Ə.Rəsulzadənin və onun silahdaşlarının siyasi və mətbu fəaliyyətinin Türkiyədə son olaraq 1931-ci ildə sentyabr ayında Sovet dövlətinin təzyiqi ilə rəsmi qadağa qoyulur.

1931-ci il sentyabr – M.Ə.Rəsulzadənin Türkiyədən çıxmağa məcbur olan yaxın silahdaşları da siyasi sığınacaq alıb Polşada məskunlaşır. Almaniyada isə onların qəzet və jurnal nəşr etməsi üçün şərait yaradılır.

1932-ci il 10 yanvar – Almaniyada Berlində “İstiqlal” qəzetini nəşr edir.

1933-cü il 21 mart – M.Ə.Rəsulzadə “Azərbaycan Milli Mərkəzi” ilə bağlı Varşavada yazdığı anketdə Mərkəzin Varşavada, İstanbulda və Parisdə yerləşdiyini qeyd edir. O, eyni zamanda hər ay ona verilən 650 zlot məbləğindən M.Mehdiyevə və M.Vəkiliyə 68 dollar, Ə.Şeyxülislamova, A.Atamalibəyova, C.Hacıbəyliyə, X.Xasmməədovaya və M.Ə.Rəsuloğluna 30-32 dollar, Ə.M.Topçubaşova isə 40 dollar kömək olunduğunu qeyd edir.

to come back to Turkey, nevertheless, he doesn't lose contact with Istanbul and guides activities of Azerbaijani people and remains chief editor of “Odlu Yurd” magazine). In Warsaw, he lives at the address of Sluzevsko, Krzyesko 30 and keeps struggling against the soviet occupation regime. He visits France as well and continues his struggle against the soviet regime.

1931 – According to the agreement signed in Ankara between Turkish Foreign Minister T.Rushdi and USSR Foreign Minister Litvinov, Turkey forces active migrants to leave its territory and prevents them from agitating against USSR. Under pressure of the Soviet government, political and press activities of M.A.Rasulzade and his associates were officially prohibited in Turkey in September of 1931.

1931 September – Close associates of M.A.Rasulzade who also had to leave Turkey, found political asylum in Poland. In Germany, they had conditions created for them to publish their own newspapers and magazines.

1931 January 10 – M.A.Rasulzade prints “Istiqlal” (independence) newspaper in Berlin, Germany.

1933 March 21 – In the questionnaire filled in Warsaw about “Azerbaijani National Council” M.A.Rasulzade notes that the Council resides in Warsaw, Istanbul and Paris. At the same time, he emphasizes that from 650 zlots he receives monthly, 68 dollars are

M.Ə.Rəsulzadə bu anketdə hər il Azərbaycana 3 emissarın göndərilməsi üçün 300 dollar, orada xalq arasında çağırış və vərəqələrin yayılmasına isə 100 dollara yaxın vəsaitin ayrıldığını bildirir.

1933-cü il 8 mart – M.Ə.Rəsulzadə 2 sayılı Ekspozituranın rəhbəri olan polyak Xaraşkeviçlə görüşür, "Azərbaycan Milli Mərkəzi"nin fəaliyyəti ilə bağlı onu məlumatlandırır. Eyni zamanda Ə.M.Topçubaşov ailəsinin ciddi ehtiyac içində yaşadığını bildirir. Qeyd edir ki, Ə.M.Topçubaşovun böyük oğlu xarici sayıldığı üçün ona iş tapmaq mümkün deyil. Böyük qabiliyyəti olan kiçik oğlu isə məcburiyyətdən təhsilini dayandırıb. M.Ə.Rəsulzadə Xaraşkeviçi Ə.M.Topçubaşovun ailəsinə kömək etməyə razı salır.

1933-cü il mart – Varşavada yazdığı anketdə M.Ə.Rəsulzadə "İstanbulda Azərbaycanlı Tələbələr" Cəmiyyəti haqqında məlumat verir. Qeyd edir ki, bu cəmiyyət Türkiyədə təhsil alan tələbələrdən ibarətdir, 24 üzvü vardır. İdarə Heyətinin sədri Mehmet Əli bəydir (M.Ə.Rəsuloğlu). Bu, mədəni-maariflənmə və xeyriyyə formalı cəmiyyətdir. Öz üzvlərinə maddi və mənəvi dəstək verir. Əsasən də türk ictimaiyyətini Azərbaycan xalqının həyatı və mübarizəsi ilə tanış edir.

1933-cü il 19 noyabr – Varşavada "Azərbaycanda Milli Hərəkət" adlı çox əhəmiyyətli bir məqaləsini yazır və

paid to M.Mehdiyev and M.Vekilli, 30-32 dollars are paid to A.Sheykulislamov, A.Atamalibeyov, J.Hajibeyli, Kh.Khasmemmedov and M.A.Rasuloglu and 40 dollars to A.M.Topchubashov as a financial support. In this questionnaire he also notes that on a yearly basis, 300 dollars are allotted to send three emissaries to Azerbaijan and about 100 dollars for distribution of invitations and leaflets amongst locals.

1933 March 8 – M.A.Rasulzade meets with the head of Division II, Pole Kharashkevich and informs him about the activity of "Azerbaijani National Council". At the same time, A.M.Topchubashov stated that his family was going through a financial hardship. He noted that it was impossible for his eldest son to find a job as he was a foreigner and his youngest son who was very talented had to suspend his education. M.A.Rasulzade convinced Kharashkevich to help A.M.Topchubashov's family.

1933 March – In the questionnaire filled in Warsaw, M.A.Rasulzade provides information about the society of "Azerbaijani Students in Istanbul". He notes that this fellowship has 24 members and consists of students who are receiving their education in Turkey. Mehmet Ali bey (M.A.Rasuloglu) performs duties of the Board Chairman. It is a cultural-educational and charitable society which supports its members both financially and morally. In particular, it introduces life and struggle of

1934-cü ilin yanvarın 12-də bu yazı 2 sayılı Ekspozituraya daxil olur.

1934-cü il noyabr – Almaniyada, Berlində "Qurtuluş" jurnalını nəşr edir.

1935-ci il 24 iyun, Paris – M.Ə.Rəsulzadə Polşa Baş Qərargahı II Şöbəsinin 2 sayılı Ekspoziturasının rəisi E.Xaraşkeviçə məktub yazır və bu məktubda Ə.M.Topçubaşovun ailəsinə təqaüdü veriləməsinin davam etdirilməsi vacibliyini bildirir. Qeyd edir ki, bundan ötrü o, Ə.M.Topçubaşovun oğlu Ələkbər Topçubaşovu rus dilində nəşrini planlaşdırdıqları jurnala redaktor təyin etməyi qərara alıb. M.Ə.Rəsulzadə bununla Ə.M.Topçubaşovun ailəsinə maddi dəstəyin göstərilməsini mümkün sayır.

1936-cı il 24 may - Fransa, Paris, Henri Martin küçəsi, Kültür Fizik Klubu – Azərbaycan, Gürcü və Şimali Qafqasiyalılarla, Rusiya əsarətində yaşayan digər xalqların da nümayəndələrinin iştirakı ilə toplantı keçirilir. Toplantını M.Ə.Rəsulzadə açır və mayın 11-də Şimali Qafqazın, 26-da Gürcüstanın, 28-də isə Azərbaycan ilə Ermənistanın istiqlallarını elan etdikləri münasibəti ilə hamını təbrik edir, həmin hadisənin əhəmiyyəti haqqında geniş məlumat verir. Təbrizdən gürcü nümayəndəsi A.İ.Çxenkeli, Azərbaycan nümayəndəsi Mir Yaqub Mehdiyev, erməni A.İ.Xatışyan, ukraynalı A.Şulqin, "Prometey" in redaktoru G.Qvazava çıxış edirlər.

Azerbaijan people to Turkish society.

1933 November 19 – In Warsaw, M.A.Rasulzade writes a very significant article named "National Movement in Azerbaijan" and on January 12, 1934 this article enters agenda of Division II.

1934 November – He publishes "Gurtulush" (salvation) magazine in Berlin, Germany.

1935 June 24. Paris – M.A.Rasulzade writes a letter to the head of the second section of Headquarters Division II E.Kharashkevich stating the importance of grant extension paid to the family of A.M.Topchubashov. He mentions that for this reason, he decided to appoint A.M.Topchubashov's son Alakbar Topchubashov as an editor of the magazine planned to be printed in Russian. Thus, M.A.Rasulzade finds it appropriate to proceed financial support to the family of A.M.Topchubashov.

1936 May 24. Culture Physics Club, Henry Martin str, Paris, France – A meeting was held which was attended by Azerbaijani, Georgian and Northern Caucasian representatives as well as representatives of other nations living under Russian captivity. The opening speech of the meeting was given by M.A.Rasulzade during which he congratulated participants with independence proclaimed by Northern Caucasus on May 11th, Georgia on May 26th and Azerbaijan and Armenia on May 28th and gives a broad information about the importance of that event. Speeches are



Həyat yoldaşı Vanda xanım (Leyla xanım). Milliyətcə polyak olub. M.Ə.Rəsulzadə mühacirətdə olduğu dövrdə onunla ailə həyatı yaşayıb

With his spouse Vanda (Leyla khanum). She was of Polish descent and lived a family life with him during immigration years



M.Ə.Rəsulzadə soldan üçüncü (1950-ci illər)

M.A.Rəsulzadə third from the left (1950s)

1936-cı il 5-7 avqust – Polşanın Varşava şəhərində M.Ə.Rəsulzadənin ümumi rəhbərliyi ilə "Müsavət" Partiyasının konfransı keçirilir. Bu konfransda M.Ə.Rəsulzadə milli mübarizədə partiyanın siyasəti mövzusunda məruzə edir. Konfrans "Müsavət" Partiyasının siyasi platformasını, partiyanın xarici və daxili siyasətinə dair tezisləri və bir sıra başqa qətnamələri işləyib hazırlayır.

1936-cı il 9 avqust – M.Ə.Rəsulzadə Polşanın Parisdəki diplomatı və kəşfiyyatçısı İ.Skarjinskiyə müşayiət məktubu göndərir, "Müsavət" Partiyasının Varşavada keçirilən konfransı haqqında geniş məlumat verir.

1936-cı il – Almaniyada, Berlində "Çağdaş Azərbaycan ədəbiyyatı" kitabını Türkiyə türkcəsində, Parisdə isə rusca çap etdirir. Onun Parisdə fransızca "Azərbaycan" kitabı da nəşr edilir.

1936-cı il 17-26 avqust – Parisdə Azərbaycanın, Povoljyenin, Uralın, Krımın, Şimali Qafqazın və Türkünstanın müsəlman xalqlarının nümayəndələrinin iştirakı ilə qurultay keçirilir. Qurultay iştirakçıları "Rusiyada əzələn Türk Xalqları İttifaqı" adlı təşkilat yaradır. Aprelin 26-da Krımın türk müsəlman xalqlarının lideri Cəfər Seyidəhməd, Azərbaycan - dan M.Ə.Rəsulzadə, Mir Yaqub Mehdiyev, Mustafa Vəkili, Şimali Qafqazdan M.G.Şuns, Povoljye və Uraldan A. İshaqi, Türkünstandan M.Çokay razılaşır ki, qarşıdakı bir neçə ay ərzində qəbul

given by Georgian representative from Tabriz A.I.Ckhenkeli, Azerbaijani representative Mir Yagub Mehdiyev, Armenian representative A.I.Khatisyan, Ukrainian representative A.Shulgin and the editor of "Prometheus" G.Gvazava.

1936 August 5-7 – A conference of "Musavat" party is held under supervision of M.A.Rasulzade in Warsaw, Poland. During the conference, M.A.Rasulzade speaks about the party's policy in national struggle. Political platform of "Musavat" party, thesis on its external and internal policy and a number of other resolutions are prepared during this conference.

1936 August 9 – M.A.Rasulzade sends an escort letter to the Polish diplomat and intelligence officer in Paris I.Skarjinsky giving him a broad information about the conference of "Musavat" party held in Warsaw.

1936 – In Berlin, Germany, His book named "Contemporary Azerbaijani Literature" is published in Turkish language in Berlin, Germany and in Russian language in Paris. His book named "Azerbaijan" is also published in France in French language.

1936 August 17-26 – A congress attended by representatives of Azerbaijan, Povoljye, Ural, Crimea, Northern Caucasus and Muslims of Turkestan is held in Paris. The Congress participants created an organization named "Alliance of Turkic Nations Crushed in

edilmiş, protokola uyğun və həmin ili keçiriləcək qurultayda Daimi Şura yaradılınsın. Bu işləri yerinə yetirmək üçün ittifaqın Baş katibi Cəfər Seyidəhməd, katib Mustafa Çokay seçilir. Təşkilatın gizli saxlanması məqsəduyğun hesab edilir.

1937-ci il 21 may – "Azərbaycan problemi" mövzusunda 200-ə qədər adamın iştirak etdiyi Berlindəki Humboldt Ali məktəbinin klubunda maraqlı çıxış edir. Tədbirdə müxtəlif nazirliklərin, müəssisələrin, elm və mətbuat sahəsinin təmsilçiləri iştirak edir.

1937-ci il 2-22 may – Almaniyanın Berlin şəhərində olur. Almaniya Nasional Sosialist Fəhlə Partiyasının Xarici Siyasət İdarəsinin, Almaniya Təbliğat Nazirliyinin yüksək vəzifəli məmurları ilə görüşür. Müəyyən edir ki, bu dairələr Sovetlər Birliyində milli problemlərlə çox ciddi maraqlanırlar.

1937-ci il – Almaniyada almanca "Azərbaycan problemi" əsərini çap etdirir.

1938-ci il – Varşavada polyakca "Azərbaycan müstəqillik uğrunda mübarizədə" kitabını çap etdirir.

1939-cu il avqust – M.Ə.Rəsulzadə Ayaz İshaqi ilə birlikdə Rumıniyanın Dobruca bölgəsində, Köstəncə (Konstansa) şəhərində olur. Burada Dobruca Mədəniyyət Birliyinin onların şərifinə keçirdiyi tədbirdə iştirak edir (O dövrdə, burada çoxlu sayda türklər yaşayırdı).

Russia". On April 26th, leader of Turkic Muslims of Crimea Jafar Seyidahmad, M.A.Rasulzade, Mir Yagub Mehdiyev and Mustafa Vekilli from Azerbaijan, M.G.Shuns from Northern Caucasus, A.Ishagi from Povoljye and Ural and M.Chokay from Turkestan agreed that relevant to the protocol adopted within a few upcoming months, a regular council must be established during the congress to be held in the same year. For implementation of these procedures, Jafar Seyidahmad is elected as secretary general and Mustafa Chokay as secretary of the alliance. Secrecy of the alliance was noted as advisable.

1937 May 21 – Gives an interesting speech on "Azerbaijani Problem" topic in the club of Humboldt High School in Berlin, before a group of almost 200 people. The event was attended by representatives of various ministries, institutions, field of science and press.

1937 May 2-22 – Spends this period in Berlin, Germany. Meets with high-rank officials from External Policy Office of German National Socialist Workers Party and German Ministry of Propaganda. During these meetings he realized that these offices were seriously interested in national problems within the Soviet Union.

1937 – In Germany, he publishes his "Azerbaijani Problem" work in German language.

1939-cu il 6 sentyabr – M.Ə.Rəsulzadə II Dünya müharibəsinin başlaması və Polşanın sentyabrın 1-də almanların, sentyabrın 18-də isə sovetlərin işğalı üzərinə bu ölkəni tərk edir. Köstəncədə dostu, Türkiyəni Rumıniyada Böyükəlcı olaraq təmsil etməyə gələn Həmdulla Sübhı Tanrıövrü qarşılayır və onunla birlikdə Buxarestə gedir. Burada 1945-ci ilin əvvəllərinə qədər yaxın dostu, Türkiyənin Rumıniyadakı Böyükəlcısı Həmdullah Sübhı Tanrıövrün himayəsində "Kiryazi" otelində yaşayır.

1941-ci il 10 avqust – Rumıniyanın Buxarest şəhərində olur, Nizamiyə həsr etdiyi "Azərbaycan şairi Nizami (1141-1209)" əsərini yazır.

1940-1943-cü illər – Buxarestdə yaşayır. Almaniya da olur, azərbaycanlı əsirlərin xilasına çalışır. Almaniya hakimiyyət dairələri ilə danışıqlar aparır, "Azərbaycan Milli Komitəsi"ni yaradır, almanların əsirlərlə bağlı yaratdığı "Azərbaycan Milli Komissiyası"na başçılıq edir.

1943-cü il 5 avqust – Azərbaycan legionerləri qarşısında çıxış edir. Almaniya hökumətinin yürütdüyü siyasətlə razılaşmadığını bildirib bu ölkəni tərk edir.

1944-cü il 23 avqust – Rumıniyanın 1944-cü ilin aprelində ABŞ təyyarələri tərəfindən bombalanmasından sonra burada baş verən bir çevrilişlə hökumət devrilir. Yeni hökumət ruslarla atəşkəs elan edir. Bu vəziyyətdə M.Ə.Rəsulzadə

1938 – In Warsaw, he publishes his book named "Azerbaijan's Struggle for Independence" in Polish language.

1939 August – Visits Costanza city in Romania's Dobruja region with Ayaz İshagi. Here he takes part in the event in their honor held by Dobruja Culture Association (this territory was inhabited by a big amount of Turks back in those days).

1939 September 6 – Leaves Poland with the beginning of World War II and occupation of its territories by Germans on September 1st and by the Soviet Union on September 18. His friend Həmdullah Sübhı Tanrıövrü who arrived in Romania as Turkish Ambassador, greets him in Costanza and they head to Bucharest together. He lived in "Kiryazi" hotel until early 1945 under the protection of his friend, Turkish ambassador to Romania Həmdullah Sübhı Tanrıövrü.

1941 August 10 – Spends this period in Bucharest, Romania and writes his work dedicated to Nizami and named "Azerbaijani Poet Nizami (1141-1209)".

1940-1943 – Lives in Bucharest. Spends some time in Germany working on rescue of Azerbaijani prisoners. Negotiates with German government offices and heads the "Azerbaijani National Committee" established by the war prisoners.

1943 August 5 – Gives a speech before Azerbaijani legion. Leaves the country after his statement that he dis-

Buxaresti tərk etmək məcburiyyətində qalır.

1945-ci il – Rumıniya işğal edildikdən sonra Avstriyaya gəlir, "Imperial" mehmanxanasında yaşayır, sonra Almaniyanın Mittenvald bölgəsindəki qaçqın düşərgəsində olur. Burada "Azərbaycan Demokrat Birliyi"ni yaradır. Bu Birliyin də başlıca məqsədi azərbaycanlıları xilas etmək, onların sovet dövlətinə verilməsinin qarşısını almaq idi. Çünki sovet dövləti legionerlərin çoxunu ya həbs edir, ya da güllələyirdi.

1946-cı il 5 avqust – Müvəqqəti yaşadığı Mittenvald bölgəsindən dostu, Türkiyənin Rumıniya Böyükəlciliyində 4 il hərbi atəşə olaraq çalışmış, (1940-cı ilin 23 iyunundan 1944-cü ilə qədər) albay Kenan Kocatürkə məktub yazır və özünün də, buradakıların da Türkiyəyə getmək istəyində olduğunu bildirir. O, bu məktubu Türkiyəyə Almaniya da ki düşərgəyə qaçqın işləri üzrə səlahiyyətli nümayəndə olaraq gəlmiş İhsan bəy vasitəsi ilə göndərir.

1947-ci il – Münhendə 30 səhifəlik "Azərbaycan tarixi" kitabını çap edib, azərbaycanlılar arasında yayır. "Azərbaycan-Türkiyə" Cəmiyyəti yaradıb azərbaycanlıların Türkiyəyə gətməsini təmin edir.

1947-ci il 8 iyul – M.Ə.Rəsulzadənin Türkiyədə dostlarına yazdığı məktublər təsirini göstərir. Dostları (başda Həmdullah Sübhı Tanrıövrü olmaqla) onun

agrees with the policy of German government.

1944 August 23 – After bombardment of Romania by US air forces in 1944, its government was deposed as a result of a planned coup d'état. The new government announced cease-fire with the Soviet Union and in this situation M.A.Rasulzade was obliged to escape the country.

1945 – After the occupation of Romania, he arrives in Austria and lives in the hotel "Imperial" and later spends some time in a refugee camp located in Germany, in a region named Mittenwald. He forms an "Azerbaijan Democratic Association", main purpose of which was to rescue Azerbaijani prisoners and prevent them from being transferred to the soviet government because it either arrested or executed most of the legionnaires.

1946 August 5 – In Mittenwald where he temporary stays, he writes a letter to his friend, colonel Kenan Kocatürk who worked as a military attaché in Romanian embassy for 4 years (June 23, 1940 - 1944) stating that he and others around him want to come to Turkey. He sends this letter to Turkey via İhsan bəy who arrives at this German camp as a plenipotentiary delegate on refugee issues.

1947 – Publishes his 30 page book named "History of Azerbaijan" in Munich

Türkiyəyə qayıtması üçün Xariciyyə və-kili ilə görüşüb razılaşıır. Türkiyə Prezidenti İsmət İnönünün sərəncamı ilə Türkiyəyə qayıtmasına icazə verilir. Bildirilir ki, qərar Daxili İşlər Nazirliyinin 18.06.1947-ci il tarixli və 88717/249 sayılı yazısı ilə verilən təklifə əsasən, 3519 sayılı qanunun 22-ci maddəsinə əsasən Bakanlar Kurulunun 8.07.1947-ci il tarixində qərarlaşdırılıb. Həmin dövrdə Bakanlar Kurulu qərarı ilə M.Ə.Rəsulzadə Türk vətəndaşlığına qəbul edilir və 1947-ci ilin sentyabrında Türkiyəyə gedir.

1949-cu il 2 fevral – Ankarada "Azərbaycan Kültür Dərnəyi"ni yaradır.

1949-cu il – Ankarada "Azərbaycan Kültür Gələnləri" (ənənələri) kitabı çap edilir.

1949-cu il – Həmin dövrdən M.Ə.Rəsulzadə Milli Təhsil Nazirliyində Yayım Müdirliyində və Milli Kitabxanada çalışmağa başlayır.

1950-ci il – "Çağdaş Azərbaycan ədəbiyyatı" kitabı çap olunur.

1951-ci il – Türkiyənin elmi ictimaiyyətində böyük marağa səbəb olan "Azərbaycan şairi Nizami" əsərini nəşr etdirir.

1951-ci il 18 yanvar – ABŞ dövlətinin dəstəyi ilə "SSRİ Xalqlarının Azadlığı Uğrunda Amerika Komitəsi" yaradılır və Komitənin rəhbəri İ.Don-Levin M.Ə.Rəsulzadəni İtaliya və Almaniyaya dəvət edib onu əməkdaşlığa çağırır.

1951-ci il – Münhendə "Amerika Komitəsi"nin təşkilatçılığı ilə konfrans ke-

and distributes it among Azerbaijani people. He also forms an "Azerbaijani-Turkish" society and assists Azerbaijani in moving to Turkey.

1947 July 8 – The letters written by M.A.Rasulzade to his friends in Turkey began to have an effect. In order to provide his return to Turkey, his friends (including Hemdullah Subhi Tanriover) met with the Foreign Affairs Minister. By the order of Turkish president Ismet Inonu, M.A.Rasulzade was allowed to come back to Turkey. The resolution is indicated to be accepted on 08.07.1947 by the Cabinet of Ministers according to the paragraph 22 of the act number 3519 as a response to the offer by Internal Affairs Ministry number 88717/249 dated 18.06.1947. At that time, M.A.Rasulzade's appeal for Turkish citizenship got accepted and thus in September 1947, he finally returned to Turkey.

1949 February 2 – Establishes "Azerbaijani Culture Association" in Ankara.

1949 – His book named "Azerbaijan's Cultural Traditions" was published in Ankara.

1949 – Starting from that period, M.A.Rasulzade starts to work for the Broadcasting Directorate of National Security Ministry and for the National Library.

1950 – His book named "Contemporary Azerbaijani Literature" was published.

çirilir və M.Ə.Rəsulzadənin başçılıq etdiyi "Azərbaycan Milli Mərkəzi" Məhəmməd Kəngərlinin təmsalında tədbirdə təmsil edilir.

1952-ci il 1 aprel – M.Ə.Rəsulzadənin rəhbərliyi ilə "Azərbaycan" jurnalı nəşrə başlayır.

1952-ci il 11-16 dekabr – Münhendə Ümumqafqaz Konfransı keçirilir və M.Ə.Rəsulzadə burada çıxış edir.

1953-cü il may – "Amerika Komitəsi"nin dəvəti ilə M.Ə.Rəsulzadə Almaniyaya gedir. Azərbaycanın İstiqlalının 35 illiyi münasibəti ilə "Amerikanın səsi" radiosunda çıxış edir və səsi vala yazılıb ona bağışlanır.

1953-cü il 30 may – İstanbulda İstanbul Universitetinin böyük qəbul zalında türk dünyasının digər tanınmış şəxsiyyətləri ilə birgə M.Ə.Rəsulzadənin də jurnalist fəaliyyətinin 50 illiyi təntənə ilə qeyd edilir. Tədbiri ilkin olaraq Türkiyənin Xalq Maarif Naziri Rifki Səlim Burçak açır və M.Ə.Rəsulzadəni, digərlərini salamlayır. Türkiyə Jurnalistlər Cəmiyyətinin sədri Həqqi Təriq, yaxın dostu Həmdulla Sübhi Tanrıövrə çıxış edib, M.Ə.Rəsulzadənin fəaliyyətini yüksək dəyərləndirirlər. Sonra özü çıxış edir və səsi lentə yazılır. İki gün sonra keçirilən əsərlərinin sərgisində tamaşaçılar ənənəyə görə onun da səsini dinləyir.

1954-cü il 27 may – Türkiyədə nəşr edilən "Dünya" qəzetinin 5-ci sayında

1951 – Publishes his "Azerbaijani poet Nizami" work which gains an interest of Turkish scientific community.

1951 January 18 – An "American Committee for the Liberty of USSR States" is founded with the support of the US government and the committee head I. Don Levine invites M.A.Rasulzade to Italy and Germany for further cooperation.

1951 – A conference organized by the "American Committee" was held in Munich and "Azerbaijani National Council" headed by M.A.Rasulzade was represented by Mehmed Kengerli.

1952 April 1 – Launch of printing "Azerbaijan" magazine under M.A.Rasulzade's supervision.

1952 December 11-16 – M.A.Rasulzade speaks during the Caucasian Conference held in Munich.

1953 May – M.A.Rasulzade is invited to Germany by the "American Committee" and speaks on "Voice of America" radio on 35th anniversary of Azerbaijani Independence. His speech recorded that day was presented to him.

1953 May 30 – Along with other famous people of Turkic world, M.A.Rasulzade's 50 years in journalism is celebrated with solemnity in the greater hall of Istanbul University located in Istanbul. The opening speech is given by Turkish Education Minister Rifki Selim Burchak who greets M.A.Rasulzade

"Stalinlə ixtilal xatirələri"ni çap etdirir. Bu xatirələrin nəşri qəzetin 15-16 iyunda çap olunan 25-26-cı sayına qədər davam edir. Onun bu xatirələri türk ictimaiyyəti tərəfindən böyük maraqla qarşılanır.

1955-ci il 6 mart – M.Ə.Rəsulzadə Ankarada 71 yaşında dünyasını dəyişir, "Əsri" məzaristanlığında dəfn edilir.

1955-ci il mart-aprel – Ölümündən sonra "Azərbaycan Kültür Dərnəyi" İdarə Heyəti M.Ə.Rəsulzadənin qəbrini düzəltmək, əsərlərini çap etdirmək üçün fond təsis edir. Fondun İdarə Heyətinə aşağıdakılar daxil olur: Rəsul Ünsal, Kərim Odər, Həmid Ataman. T.Cüm. Ziraət Bankası, Ankara Mərkəz müdirliyi nəzdində "Mehmet Əmin Rəsulzadəni Yaşatma Fondu" adı ilə 6021 sayılı hesab açılır.

and others. During their speeches, Chairman of Turkish Journalists Association Haggi Tarik and his close friend Həmdullah Subhi Tanrıoer highly appreciate M.A.Rəsulzadə's activity. M.A.Rəsulzadə gave a speech right after them and his voice was recorded. Two days after, audience exhibition listened to his voice as well, as a tradition.

1954 May 27 – M.A.Rəsulzadə publishes his "Memoirs of sabotage with Stalin" in the fifth edition of "Dunya" (world) newspaper printed in Turkey. Publication of these memoirs is continued until 25-26th editions of the newspaper printed on June 15-16. These memoirs written by him gained a huge interest of Turkish community.

1955 March 6 – M.A.Rəsulzadə dies in Ankara at the age of 71 and is buried in "Asri" cemetery.

1955 March-April – Following his death, board of "Azerbaijani Culture Association" establishes a fund in order to fix his grave and publish his works. Members of the fund board are: Rasul Unsal, Kerim Oder and Hamid Ataman. Turkish Ziraat Bank by Central Management in Ankara opens an account number 6021 named "Mehmet Emin Rasulzade Commemoration Fund".

YAŞADIĞI VƏ İSTİQLAL MÜCADİLƏSİ APARDIĞI ÖLKƏLƏR

1. Azərbaycan Respublikası

- a) 1884-1902-ci illər; Novxanı, Bakı.
- b) 1903-1908-ci illər; Bakı.
- c) 1913-1920-ci illər; Bakı.

2. İran İslam Respublikası

- a) 1909-1911-ci illər; Tehran, Təbriz, Rəşt, Urmiyə, Mərənd.

3. Türkiyə Cümhuriyyəti

- a) 1911-1913-cü illər; İstanbul.
- b) 1918-ci il, iyul-avqust-sentyabr; İstanbul.
- c) 1922-1930-cu illər; İstanbul.
- ç) 1948-1955-ci illər; Ankara.

4. Gürcüstan Respublikası

- a) 1918-ci il, aprel-may-iyun; Tbilisi, Batum.

5. Rusiya Federasiyası

- a) 1917-ci ilin mayı; Moskva.
- b) 1920-1922-ci illər; Moskva.
- c) 1922-ci il, iyul; Sankt-Peterburq.

6. Finlandiya Respublikası

- a) 1922-ci il avqust; Helsinki.

7. Almaniya Federativ Respublikası

- a) 1932-1934-cü illər; Berlin.
- b) 1942-1943-cü illər; Berlin.
- c) 1945-1947-ci illər; Mittelvald.

8. Polşa Respublikası

- a) 1930-1939-cu illər; Varşava.

9. Rumıniya Respublikası

- a) 1940-1944-cü illər; Buxarest.

10. Fransa Respublikası və İsveçrədə

müxtəlif illərdə olub, tədbirlərdə iştirak edib.

Qeyd: M.Ə.Rəsulzadə 71 illik ömrünün 31 ilini Azərbaycanda, qalan 40 ilini isə müxtəlif ölkələrdə yaşayıb Azərbaycanın müstəqillik mübarizəsini aparıb.

YEARS AND PLACES OF LIFE AND STRUGGLE FOR AZERBAIJANI INDEPENDENCE

1. Republic of Azerbaijan

- a) 1884-1902, Novkhani, Baku.
- b) 1903-1908. Baku.
- c) 1913-1920, Baku.

2. Iran

- 1909-1911; Tehran, Tabriz, Rest, Urmiya, Merend.

3. Türkiyə

- a) 1911-1913, Istanbul.
- b) 1918-ci il, July-September, Istanbul.
- c) 1922-1930, Istanbul.
- d) 1948-1955, Ankara.

4. Georgia

- 1918, April-June; Tbilisi, Batumi.

5. Russian Federation

- a) 1917, May. Moscow.
- b) 1920-1922. Moscow.
- c) 1922, July. Saint-Petersburq.

6. Finland

- 1922, August. Helsinki.

7. Germany

- a) 1932-1934, Berlin.
- b) 1942-1943, Berlin.
- c) 1945-1947, Mittelvald.

8. Poland

- 1930-1939, Warsaw.

9. Romania

- 1940-1944, Bucharest.

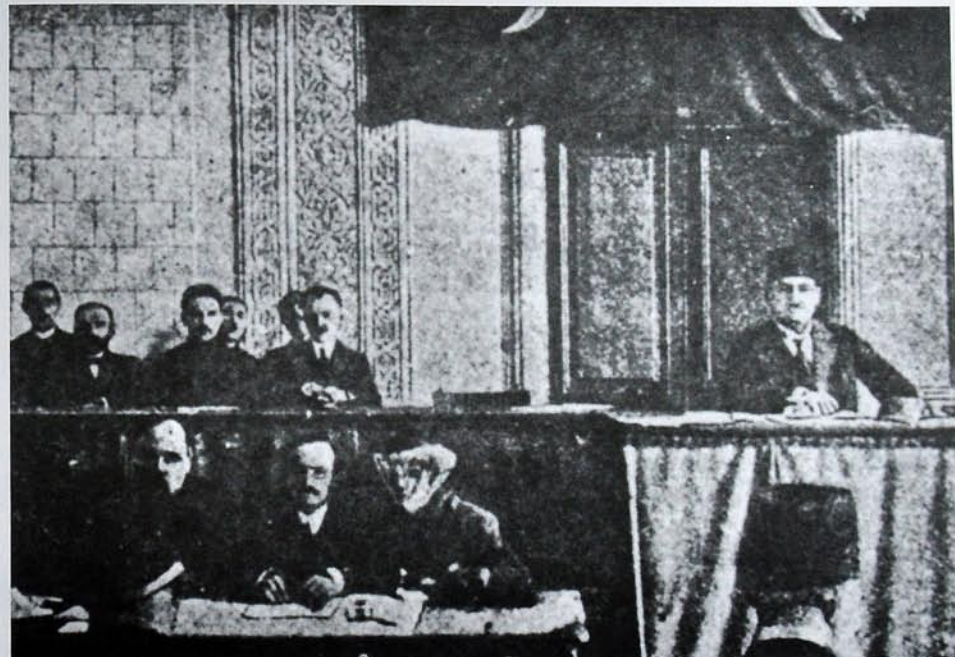
10. Fransa and Switzerland. Participating at different activities.

Note: M.E. Resulzade had lived 31 years in Azerbaijan and 40 years in exile, struggling for Azerbaijani independence..



M.Ə.Rəsulzadə Müsavat Partiyasının Birinci qurultayında.1917-ci il,oktyabr.
(Öndə oturanlardan, soldan birinci)

M.A.Rasulzade during the first congress of Musavat Party, October 1917
(front line, first from left)



M.Ə.Rəsulzadənin Azərbaycan Parlamentində çıxışı (1918-1920-ci illər)

Speech of M.E.Rasulzade at Azerbaijani Parliament (1918-1920s)



Atatürkün mavzoleyini ziyarət edərkən (1950-ci illər)

Visiting mausoleum of Ataturk (1950s)



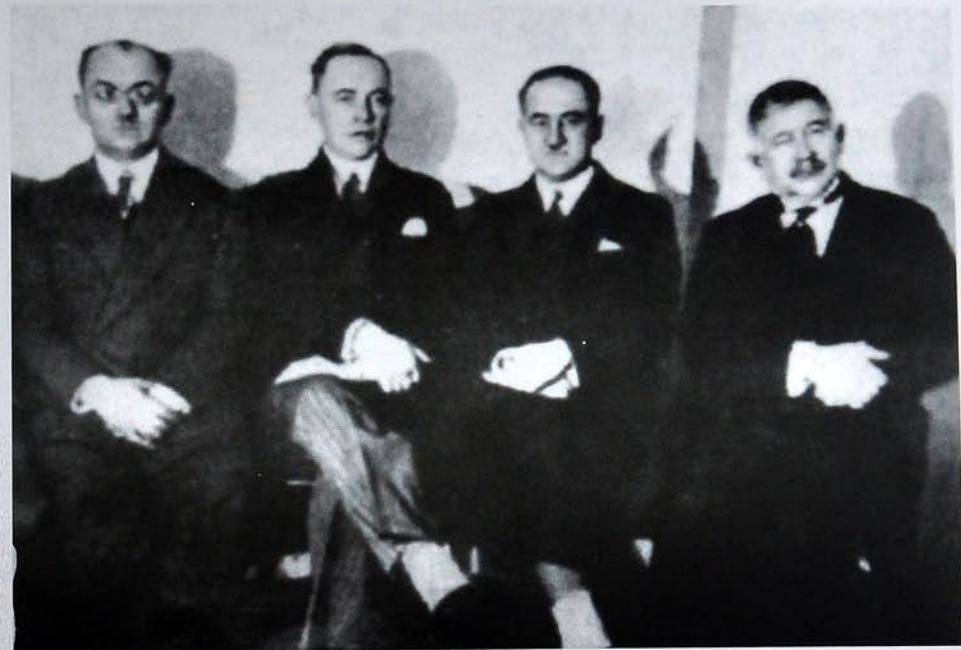
Ə.M.Topçubaşovun dəfn mərasimində. Paris, 1934-cü il (soldan üçüncü)

At the funeral ceremony of A.M.Topchubashov. Paris, 1934 (third from the left)



Ə.M.Topçubaşovun dəfn mərasimində. Paris, 1934-cü il (soldan beşinci)

At the funeral ceremony of A.M.Topchubashov. Paris, 1934. (fifth from the left)



M.Ə.Rəsulzadə mühacirətdəki dostları ilə. 1950-ci illər (soldan üçüncü)

M.A.Rasulzade with his friends in migration 1950s (third from the left)



M.Ə.Rəsulzadə mühacirətdəki dostları ilə. 1950-ci illər (ön cərgə, soldan dördüncü)

M.A.Rasulzade with his friends in migration 1950s (fourth from the left)



M.Ə.Rəsulzadə ömrünün son illərində

M.A.Rasulzade during his last days



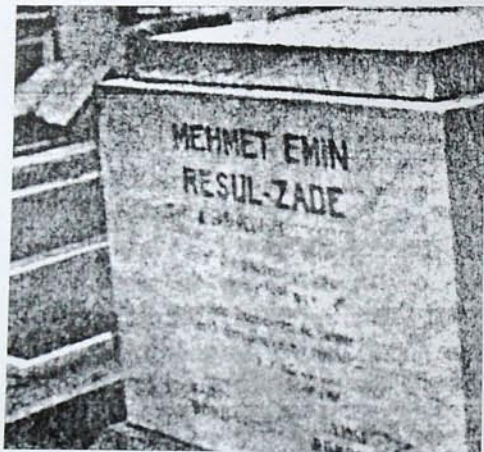
M.Ə. Rəsulzadənin dəfni (1955-ci il)

Funeral of M.A.Rasulzade (1955)



M.Ə. Rəsulzadənin dəfni (1955-ci il)

Funeral of M.A.Rasulzade (1955)



M.Ə. Rəsulzadənin məzarı (1955-ci il)

The grave of M.E.Rasulzade (1955)



2008-ci ildə Ankarada,
"Əsri" məzaristanlığında yenidən bərpa
edilmiş məzarı

M.A.Rasulzade's grave renovated in 2008.
"Asri" cemetery, Ankara



Həyat yoldaşı Ümbülbanu xanım (1885-
1939) - Qazaxıstanda sürgündə vəfat edib

His spouse Umbulbanu khanum
(1885 - 1939) – died in exile in Kazakhstan



Qızı Lətifə (1912-1942) – Qazaxıstanda
sürgündə soyuqdan donub vəfat edib

His daughter Latifa (1912 - 1942) – died of
frost in exile in Kazakhstan



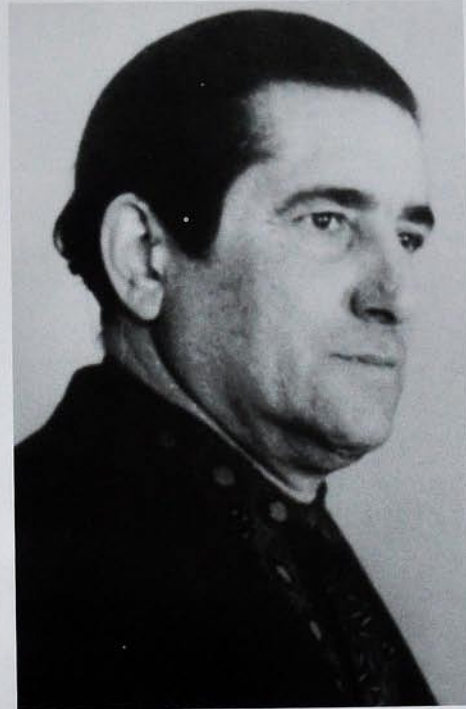
Gızı Xalidə (1916-1940) - Qazaxıstandan-sürgündən gizlin Bakıya qacıb və itkin düşüb

His daughter Khalida (1916 - 1940) – Flees to Baku from exile in Kazakhstan and disappears



Oğlu Rəsul (1914-1937) – Həbs edilərək güllələnib

His son Rasul (1914 - 1937) - arrested and was shot



Oğlu Azər (1920-1993) - Qazaxıstana sürgün edilib və orada dünyasını dəyişib

His son Azer (1920 - 1930) - died in exile in Kazakhstan



Nəvəsi Rəis Rəsulzadə (1946) - Qazaxıstanda sürgündə anadan olub, hazırda Bakıda yaşayır

His grandson Rais Rasulzade (1946) – Born in exile in Kazakhstan. Lives in Baku right now

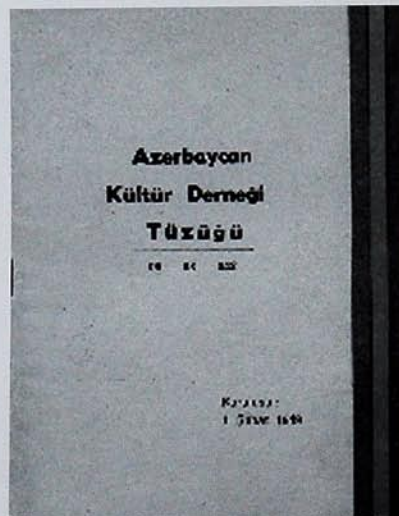


“Azərbaycan Milli Mərkəzi”, 1924-cü il
“Azerbaijani National Council” – 1924, Istanbul



“Musavat” Partiyası, 1911-ci il, Bakı

“Musavat” Party founded by him in
Baku in 1911



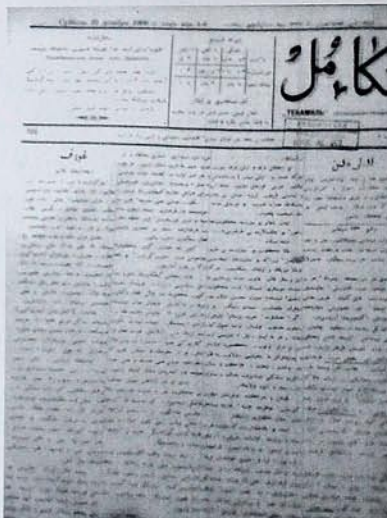
“Azərbaycan Kültür Dərnəyi”,
1949-cu il, Ankara
“Azerbaijan Culture Association” –
(1949) Ankara

Milli Azərbaycan Nəşriyyatı yaydığı mevkute serisi

- „Azərbaycan Cumhuriyeti. Keyfiyyəti təşəkkülü və şimdiki vəziyyəti“. — yazanı: M. E. Resul-zadə. Eski hərflərlə. İstanbul. 1922 (mevcudu kalmamışdır).
- „Asrımızın Siyavüşü“ — yazanı: M. E. Resul-zadə. İstanbul. 1923. Eski hərflərlə.
- „İstiklâl mefküresi və gənçlik“ — yazanı: M. E. Resul-zadə. İstanbul 1924. Eski hərflərlə.
- „Rusyada siyasi vəziyyət“ — yazanı: M. E. Resul-zadə. İstanbul 1924. Eski hərflərlə.
- „Azərbaycan Misakı Milli“ — yazanı: M. B. Mehmed-zadə. İstanbul 1925. Eski hərflərlə.
- „Ermenilər və İran“ — yazanı: M. B. Mehmed-zadə. İstanbul 1926. Eski hərflərlə.
- „İstiklâl uğrunda“ — şiirler mecmuası. İstanbul 1928. Eski hərflərlə.
- „İhtilalcı sosializmin iflası və demokrasiyanın gələceği“ — yazanı: M. E. Resul-zadə. İstanbul 1928. Eski hərflərlə.
- „Milliyet və bolşevizm“ — M. E. Resul-zadənin idaresində makaleler mecmuası. İstanbul 1928. Eski hərflərlə.
- Aynı eser farsca. İstanbul 1930.
- „Beynelmiləl siyasette petrol“ — yazanı: Dr. Mir Yakub. İstanbul 1928. Eski hərflərlə.
- „Panturanizm və Kafkasya problemi“ — yazanı: M. E. Resul-zadə. Varyova 1930. Rusca.
- „Azərbaycan Cumhuriyyəti“ — yazanı: H. Münşi. Berlin 1930. Almanca.
- „Azərbaycan Arması“ — kartpostal. İstanbul 1929.
- 16, 17, 18 və 19 — Azərbaycan ediporine aid kartpostallar. İstanbul 1933—1934.
- „Kafkasya məsələləri“ — yazanı: Dr. Mir Yakub. Paris 1933. Fransızca.
- „Kurtuluş yolları“ — şiir mecmuası. İstanbul 1933. Yeni hərflərlə.
- „Beynelmiləl vəziyyət və Sovyetlərdə milliyet məsələsi“ — yazanı: Dr. Mir Yakub. Paris 1934. Rusca.
- Azərbaycan xəritəsi — İstanbul 1935.
- Azərbaycan xəritəsi — Kartpostal. İstanbul 1936.
- „Çağdaş Azərbaycan Edebiyatı“ — yazanı: M. E. Resul-zadə. Berlin 1936. Yeni hərflərlə.

REDAKTORLUĞU VƏ FƏALLIĞI İLƏ NƏŞR EDİLƏN MƏTBUAT ORQANLARI

PRESS RELEASES PUBLISHED UNDER HIS EDITORSHIP AND ACTIVE INVOLVEMENT



“Təkamül” (İnkışaf) qəzeti, Bakı, (1906-1907-ci illər)

“Tekamul” (“Development”) newspaper (1906-1907s)



“İrşad” (İşıqlı yol göstərən) qəzeti, Bakı, (1905-1908-ci illər)

“İrshad” (“Guidance”) newspaper (1905-1908s)



“İrani-Nov” (Yeni İran) qəzeti, Tehran (1909-1911-ci illər)

“İrani-Nov” (“New Iran”) newspaper (1909-1911s)



“İqbal” (Bəxt, tale) qəzeti, Bakı, (1912-1915-ci illər)

“İqbal” (“Fortune”) newspaper (1912-1915s)



"Qardaş köməyi" jurnalı, Bakı, (1917-ci il)

"Gardash Komeyi" ("Brotherly help") magazine (1917-ci il)



"Müsavat" qəzeti, Bakı, (1917-ci il)

"Musavat" newspaper (1917)



"Açıq Söz" qəzeti, Bakı, (1915-1918-i illər)

"Achig Soz" ("Open Word") newspaper (1915-1918s)



"Yeni Qafqas" jurnalı, İstanbul (1923-1927-ci illər)

"New Caucasus" magazine, İstanbul (1923-1927s)

Yıl 1 **“AZERİ TÜRK”** sayı 21

Milliyetpərvər Azəri muhərrirlərinin muavəneti kələmiyyəsilə on beş gündə bir nəşrolunur. İlmî, edebî, ictimai, siyasi məmnun 16 kəntim evl 1928



Gləhə bəzən cəlləndən bəzi pətərdə mənəmələm ləz ləvha

NƏSHƏSİ TƏKİRƏSTİLƏR

Məmnun - İstanbul, Pətərdə kəntim N 628

Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin və Gənçiyet və Kəntimfənsi

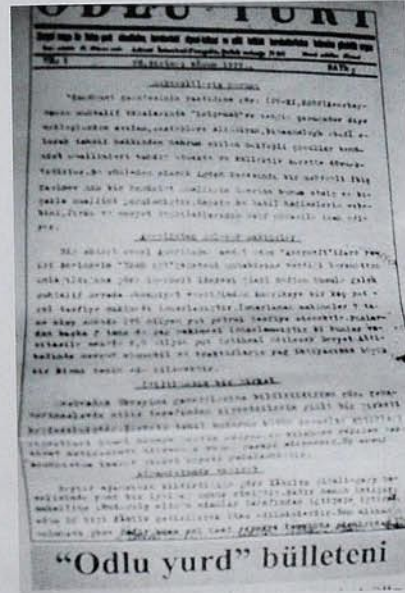


“Odlu Yurd” jurnalı, İstanbul (1929-1931-ci illər)

“Odlu Yurd” magazine, İstanbul (1929-1931s)

“Azəri-Türk” jurnalı, İstanbul, (1928-ci il)

“Azəri-Türk” magazine, İstanbul (1928)



“Odlu Yurd” bülleteni, İstanbul (1929-1930-cu illər)

Bulletin Odlu Yurd (country of fire) (1929-1930s)



“Bildiriş” qəzeti, İstanbul (1930-1931-ci illər)

“Bildiriş” (statement) newspaper (1930-1931s)



“İstiqlal” qəzeti, Berlin,
(1932-1934-cü illər)

“İstiglal” newspaper,
Berlin (1932-1934s)



“Qurtuluş” jurnalı, Berlin,
(1934-1939-cu illər)

“Gurtulush” magazine,
Berlin (1934-1939s)



“Musavat” bülleteni, Berlin, (1936-cı il)

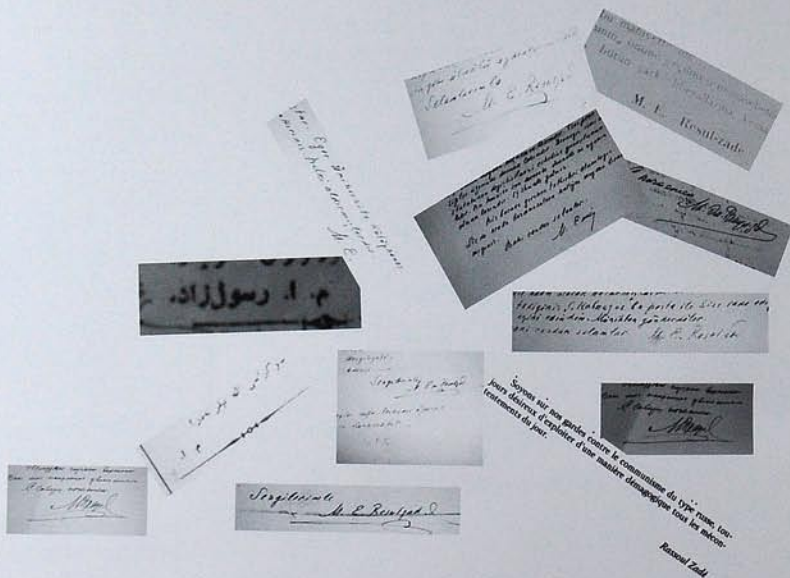
Bulletin “Musavat” (1936)



“Azərbaycan” jurnalı, Ankara,
(1952-ci ildən nəşr edilir)

“Azerbaijan” magazine, Ankara
(published starting from 1952)

NƏŞR EDİLƏN YAZILARINDAKI İMZALARI
SIGNATURES FROM HIS PUBLISHED WORKS



MƏQALƏLƏRİ ÇAP EDİLMİŞ MƏTBUAT ORQANLARI

Press offices which published his works
1. AZƏRBAYCAN / 1. AZERBAIJAN



“Füyuzat”
(xeyirxahlıq) jurnalı
(1906-1907-ci illər)



“Şəlalə” jurnalı
(1913-1914-cü illər)

“Fyuzat”
(benevolence),
(1906-1907s)

“Shelale” (“Water-
fall”) magazine
(1913-1914s)



“Bəsirət”
(1914 -1920-ci illər)



“Dirilik” jurnalı
(1914 -1916-cı illər)



“Azərbaycan” qəzeti
(1918-1920-ci illər)

“Basirat” (“Open-eyed”) news-
paper (1914 -1920s)

“Dirilik” (“Vitality”) magazine
(1914 -1916s)

“Azerbaijan” news paper
(1918-1920s)

2. GÜRCÜSTAN / 2. GEORGIA

“Şərqi-Rus” qəzeti, Tiflis, (1903-1905-ci illər)

“Shargi-Rus” (“Eastern-Russia”) newspaper (1903-1905)



3. İRAN / 3. IRAN

“İrani-Nov” (Yeni İran) qəzeti, Tehran (1909-1911-ci illər)

“Irani-Nov” (“New Iran”) newspaper (1909-1911)



4. TÜRKİYƏ / 4. TURKEY



“Türk Yurdu” jurnalı, (1911-ci il)
“Turk Yurdu” (“Homeland of Turks”) magazine (1911)



“Səbilür-Rəşad” jurnalı, (1912-ci il)
“Sabilur-Rashad” (“Correct Way”) magazine (1912)



“Odlu Yurd” jurnalı, (1929-cu il)
“Odlu Yurd” magazine, Istanbul (1929)



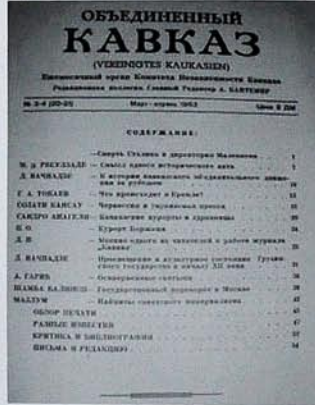
“Azerbaycan Yurd Bilgisi” jurnalı, (1932-ci il)
“Azerbaijan Yurd Bilgisi” magazine (Knowledge on Azerbaijan), (1932)



“Azerbaycan” jurnalı, (1952-ci il)
“Azerbaijan” magazine, Ankara (published starting from 1952)



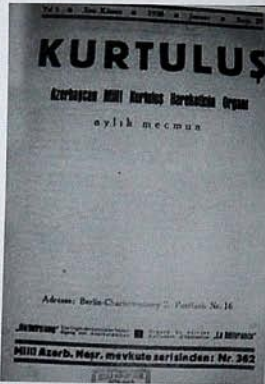
"Birləşik Qafqasya" jurnalı, (Azərbaycan dilində) "United Caucasus" magazine (in Azerbaijani)



"Birləşik Qafqasya" jurnalı (rus dilində) "United Caucasus" magazine (in Russian)



"İstiqlal" qəzeti, Berlin, (1932-1934-cü illər) "Istiglal" newspaper, Berlin (1932-1934)



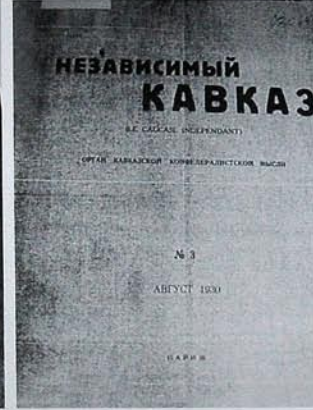
"Qurtuluş" jurnalı, Berlin, (1934-1939-cü illər)

"Gurtulush" magazine, Berlin (1934-1939)



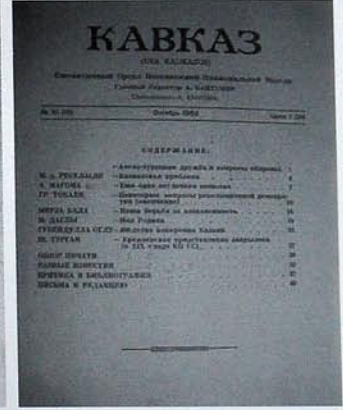
"Prometey" jurnalı, Paris, (1926-1939-cu il)

"Prometheus" magazine (1926-1939)



"Müstəqil Qafqaz" jurnalı, Paris, (1930-cu il)

"Nezavisimiy Kavgaz" magazine (Independent Caucasus), (1930)



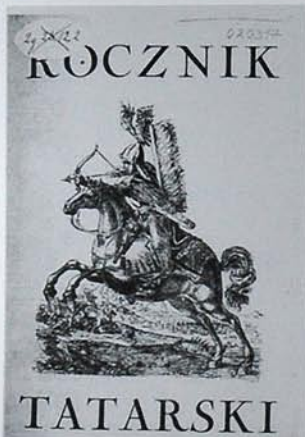
"Qafqaz" jurnalı, Paris, (1934-1939-cu il)

"Caucasus" magazine (1934-1939)



“Vskhod” jurnalı
(polyak və ingilis dillərində)

“Vskhod” (“Rise”)
magazine (in Polish and
English)



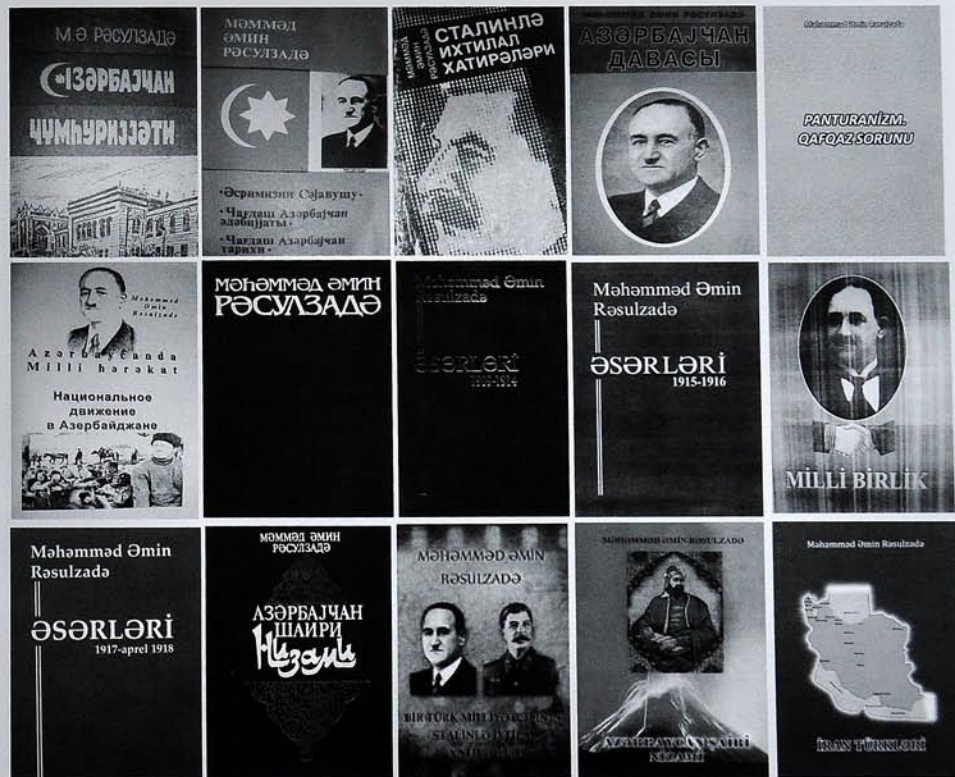
“Ročník Tatarski” jurnalı
(polyak dilində)

“Rochnik Tatarski”
 (“Tatar Yearbook”)
magazine (in Polish)



“Şimali Qafqasya” jurnalı
(türk və rus dillərində)

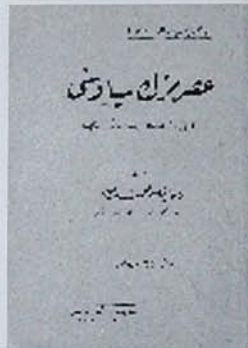
“Northern Caucasus”
magazine
(in Russian and Turkish)





“Azərbaycan
Cümhuriyyəti
(keyfiyyəti-təşəkkülü
və şimdiki
vəziyyəti)”,
İstanbul, 1923-cü il

“Azerbaijan Republic
(characteristics,
formation and cur-
rent situation)”,
Istanbul, 1923



“Əsrimizin Siyavuşu”,
İstanbul, 1923-cü il

“Sayavush of Our
Century”, Istanbul,
1923



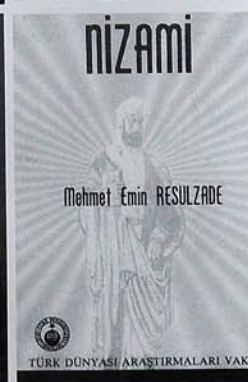
“İstiqlal məfkurəsi
və gənclik”,
İstanbul,
1925-ci il

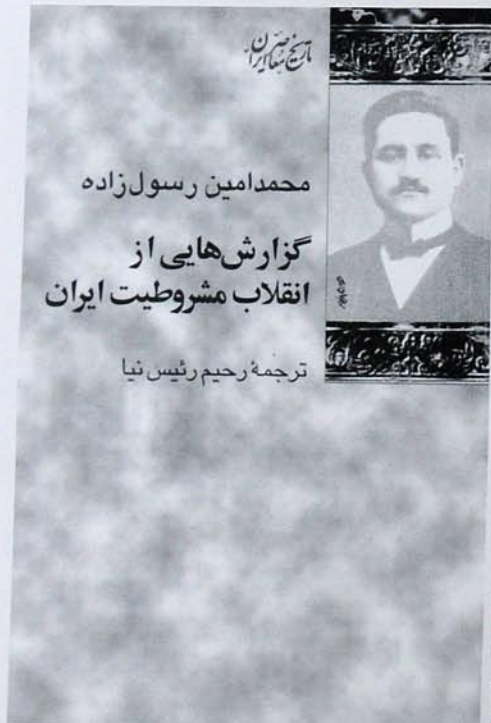
“Liberty Ideology
and Youth”,
Istanbul, 1925



“İxtilalçı sosial-
izmin gələcəyi”,
İstanbul,
1928-ci il

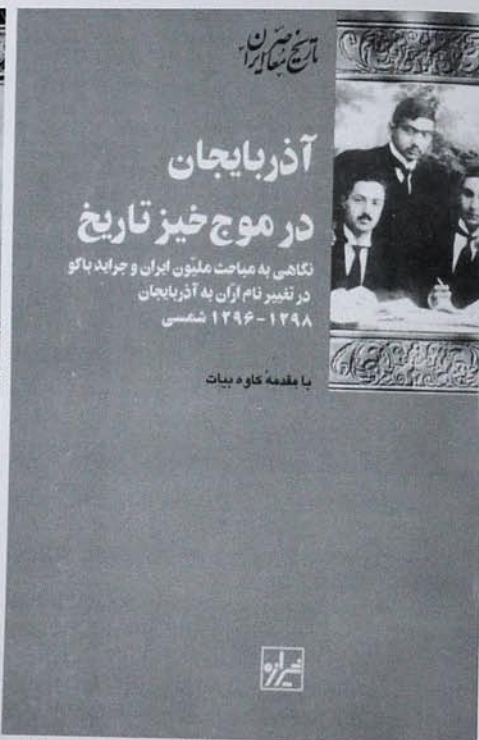
“Future of
Revolutionary
Socialism”,
Istanbul, 1928





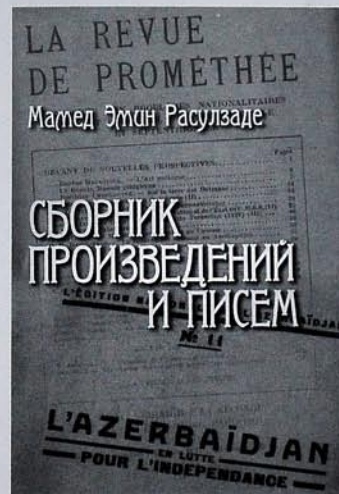
“Aran və Azərbaycan adı ətrafında mübahisələr”, Tehran, 1980-ci il

“Debates on the names of Aran and Azerbaijan”, Tehran, 1980



“İran Məşrutə İnqilabından məlumatlar” Tehran, 2006-cı il

“Reports on Iranian Mashrooth Revolution” Tehran, 2006



“Əsərləri və məktubları toplusu”. Moskva, 2010-cu il

“Collection of his works and letters”. Moscow, 2010



“Azərbaycan müstəqillik uğrunda mübarizədə”. Polyakca, Varşava, 1938-ci il

“Azerbaijan’s Struggle for Independence”. In Polish language. Warsaw, 1938

"Azərbaycan Problemi"
Berlin, 1938

"Azerbaijan Problem". Berlin, 1938



FRANSADA NƏŞR EDİLƏN
KİTABLARI

HIS BOOKS PUBLISHED
IN FRANCE

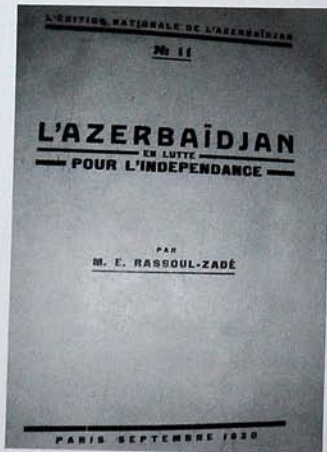
"Azərbaycanın Müstəqillik
mübarizəsi", Paris, 1930

"Azerbaijan's Struggle for
Independence", Paris,
1930



"Panturanizm haqqında".
Rusca, Paris, 1930

"About Panturanism". In
Russian language. Paris,
1930



ŞƏXSİ MƏKTUBLARI, YAZIŞDIĞI
ŞƏXSİYYƏTLƏR

PERSONAL LETTER, PEOPLE HE
CORRESPONDED WITH

Polşa rəsmiləri ilə məxfi yazışmaları
(1928-ci il)

Confidential correspondence with
Polish officials (1928)

Carst. 17/5 1928.
Полтавскому
III Ташеван!
Полтавскому с нации Репре' Паш
права. Мы сразу почувствовали, что с
этими проблемами можно бороться, но
нельзя создавать условия, которые
будут мешать развитию страны.
Мы считаем, что развитие страны
должно идти с учетом интересов
всех; а не только интересов
одних.
Решение - Ели Кош: нам удалось
выполнить «Azeti Terc» и, кроме того,
получить еще несколько тысяч. Недавно
представил 1-й номер в журнале нашей
дружбы и «Репре».
Очень приятно, что с изданием
нашей книги, органы «Брак» французская
интересовались. Не думаю, что

моя книга передается для изучения,
но радужнейшей точки зрения.

Полтавскому с нации Репре
Вам мое почтение и уважение
С уважением,
М. Э. Р.

A MES EXCELLENCE MARSHAL PILSUDSKI,
Chef de l'Etat Major Polonoise.

Monseigneur le Maréchal,

Après l'occupation forcée de l'Arménie par l'armée soviétique en avril 1920 et l'alignement "sans militar" de son gouvernement national, une grande partie des officiers réguliers de l'armée d'Arménie fut obligée de quitter le pays et de se transporter dans les pays limitrophes pour éviter la vengeance féroce des occupants rouges.

Un de ces officiers, qui avaient occupé des postes de confiance dans l'armée nationale et avaient signé une déclaration solennelle à l'annonce de l'armistice, et plus tard, avaient pris part à une série de soulèvements populaires en vue de l'accomplissement de nos libérateurs des russes, se trouvent actuellement à Constantinople dans des conditions de vie des plus pénibles.

Après avoir par Mr. Niazat Bekman, Président et Délégué du Parlement Polonois de Cracovie, que vous avez eu la bonté d'accueillir très favorablement la détermination faite par lui pendant son dernier séjour à Harbin à propos de faire des officiers arméniens de servir dans les rangs de la brillante armée polonoise afin d'apprendre leur connaissance militaire, et si vous avez eu l'obligeance de donner un ultimatum

55
votre consentement à leur admission, je me permets de profiter de cette circonstance favorable et de venir prier par la présente Votre Excellence de vouloir bien prendre les dispositions nécessaires à ce sujet. Le service rendu par la noble Nation Polonoise dans cette période difficile de notre histoire récente, j'en suis certain, toute son approbation de la part des Turcs d'Arménie et servira de preuve éclatante des relations amicales qui depuis des longues années existent entre nos deux nations.

En vous présentant ma plus profonde reconnaissance, je vous prie, Excellence, de vouloir bien agréer les très sincères assurances de ma haute considération.

M. E. Rasulzade

Président du Conseil National d'Arménie.

Constantinople, le 31 Mars 1923.

Annexe : la liste des officiers.

A Mes Excellences

Monseigneur M. M. RASULZADE

Président du Conseil National d'Arménie.

Constantinople

Monseigneur le Président

Après la réception de votre lettre du 31 Mars 1923 concernant les officiers de l'armée arménienne qui ont souffert leur départ de l'Arménie et de leur situation actuelle, j'ai été très touché par les sentiments que vous exprimez à leur égard.

Il me vient en tête le plus grand de pouvoir assurer aux officiers de la noble Nation Polonoise, que j'ai l'honneur de vous adresser par la présente, la liste des officiers arméniens qui ont souffert de la même manière que vous le savez. Je suis allé de rendre la visite définitive de cette question jusqu'au mois de Mars 1923 et de vous en faire part par votre lettre du 31 Mars 1923.

Je suis très heureux de voir que vous avez eu l'obligeance de me adresser la liste des officiers.

Chef de l'Etat Major Polonoise

Harbin

Chinois

Polşanın görkəmli dövlət xadimi Marşal Jozef Klement Pilsudski ilə yazışmaları (1923-cü il)

Correspondence with distinguished statesman of Poland Marshal Jozef Klemens Pilsudski (1923)



A.M. ТОПЧЕВАШИ
и М.Э. РАСУЛЗАДЕ
ПЕРЕПИСКА 1923-1926



Handwritten text in Russian and Armenian script, including a signature and a date.

Tanınmış dövlət xadimi Ə.M.Topçubaşovla yazışmaları (1923-1926-cı illər)

Correspondence with well-known statesman A.M.Topchubashov (1923-1926s)

6690A

Ministerstwo Spraw Zagranicznych
Departament Polityczno-Ekonomiczny
Wydział Wschodni

[10,761:]

[ZSRR. Emigracja polityczna, głównie
z Zakaukazia - współpraca z Polską.
Korespondencja, opracowania, notatki,
wycinki prasowe. Tom II.]

[1930-1932]

5690A

Polşa rəsmiləri ilə məxfi yazışmaları
(1930-1932-ci illər)

Confidential correspondence with
Polish officials (1930-1932s)

Собрание в
Париже
1930-1932

Мехмет Эмин
Мехмет Эмин
St. Nadopran
Своих агломерации в Мухом
Своих Мухомовании в Мухом
Учен и знания среди
Делится. Мехмет Эмин
Онראה از با
Своих Мухомовании
образовании науки в р
Славия центрах Мух
средств их творческое обра
Средств их творческое обра
Но убавлении адюсией
Славия науки и культуры
Мухомовании и культуры
Адюсией науки и культуры

Öz xətti ilə rus dilində
yazdığı tərcümeyi - hal

His biography written by himself in
Russian language

775

Azerbejdżanie

- PARYZ.**
1. Mehmet Emin Rasul-Zade - prezes Centr. Narodowego, prezes Centr. Biura partii "Musawat", kierownik organiz. drodowiaka warszawskiego, delegat do K.N.K., delegat do zarządu klubu "Prometeusz" (faktycznie), prezes stowarzyszenia w Warszawie (faktycznie), b. przewodniczący Azerbejdżackiego Związku Narodowego.
 2. Mir Jagub Mechtjew - kierownik organizacyjnego środowiska paryskiego, członek Centrum Narodowego, wiceprezes Delegacji Azerbejdżackiej w Paryżu, przedstawiciel w redakcji "Prométhée", przedstawiciel w Paryżu.
 3. Abbas Bey Atamali - sekretarz generalny Delegacji Azerbejdżackiej w Paryżu, członek Centrali "Musawat".

"Promety" təşkilatı ilə
bağlı sənədləri

The documents related with
"Prometheus"

DECLARATION DU COMITE DE L'INDEPENDANCE DU CAUCASE.

Nous soussignés représentants des Peuples du Caucase, prenant en considération les expériences de la lutte pour l'indépendance des Républiques du Caucase de l'occupation russo-bolchévique, ainsi que pour la reconstruction de leur indépendance, sommes persuadés que le futur succès de cette lutte dépend de la coordination, solidarité et réunion des forces des Peuples du Caucase.

Nous rendant compte de la nécessité de la réalisation de l'idée de la Confédération du Caucase, unique forme politique contribuant à l'oeuvre de la libération du Caucase ainsi qu'à la défense de son indépendance contre les dangers à l'avenir, - nous représentants responsables de nos républiques démocratiques, avons formés "Le Comité de l'Indépendance du Caucase" dans le but de réaliser cette idée.

Cet organe révolutionnaire des peuples du Caucase est le centre coordinateur et régulateur des organisations nationales et politiques du Caucase dans leur lutte pour l'indépendance.

D'après la conviction profonde du Comité, l'indépendance du Caucase est non seulement la garantie de la prospérité économique et culturelle des Républiques dont il se compose, mais aussi le facteur important de la paix en Orient.

S'engageant dans la voie d'une lutte rude et responsable pour la réalisation de l'idéal sublime des démocraties du Caucase, le Comité de l'Indépendance puise avant tout ses forces dans la foi profonde de la justice, de la lutte sacrée, menée si héroïquement par les peuples du Caucase; il compte aussi sur la complicité des pays civilisés ainsi que de l'Orient qui s'éveille.

Le 15 Juillet 1926.

S. au nom d'Azerbaïdjan
B. Resoulzade
K. Sultanoff

S. au nom du Caucase du Nord
S. Schamyl
A. Khantemir

S. au nom de la Georgie
N. Khashvili
M. Magaloff

BASVEKĀLET
AMELĀT MÜDÜRLOGU

Şube: 2
Sayı: 1951



KARARNAME

8/10/934 tarix və 2/1366 sayılı kararnaməyə ektir:
Türkiyəyə səkulması yasak edilən istiklal gazetesinin yerinə
çıkarılan Kurtuluş məcmuasının da Türkiyə üçün zərərli yazı
mənaşıldığından Matbuat kanununun 51 inci maddəsi hükmünə g
yeyə səkulmasının yasak edilməsi; Dəhiliyyə Vekilliyinin 17/
rih və 630 sayılı təzkeresilə yapılan təklifi üzərinə icra
heyətince 20/12/934 tə onaylanmışdır .

20/12/934

REİSİCUMHUR

[Handwritten signature]

The Document which
prohibited his political and
press activities in Turkey
under the pressure of the
Soviet Union
(1931-1934s)

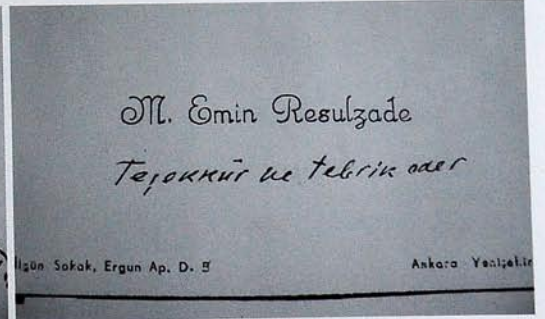
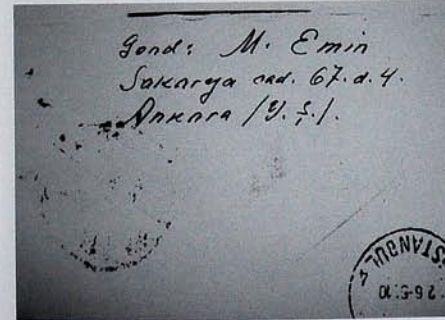
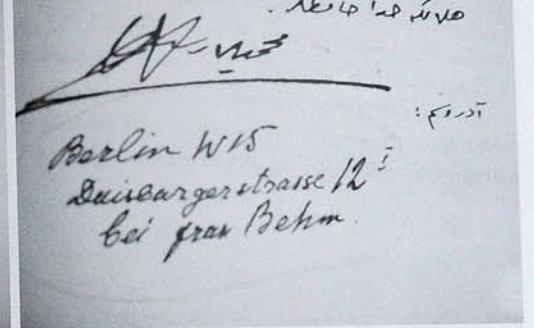
11031
Eonebi polətikasına ələt olaraq komşu və dost hökumət əleyhi-
nə nəşriyyatda bulunan Yeni Kafkas, Otlu Yurt, Bildiriş və Azəri Türk x
Gazete və Risalelərinin Matbuat Kanununun 51inci maddəsinə təvfiqat
kəpatılmaları; Hariciyyə Vekili Beyfəndinin şifahən vukubulan təklil
üzərinə İora Vekilləri Heyətinin 17/8/931 tarixli iqtimalında təsvi
və kəbul olunmuşdur.

17/8/931

REİSİCUMHUR

[Handwritten signature: Gazi M. Hemol]

YAŞADIĞI ÜNVANLAR
ADDRESSES HE LIVED AT





Bakıda olan evi
(Nizami küçəsi, 59)

His apartment in
Baku, (Nizami st, 59)

Novxanıda
doğulduğu ev

The house he was born in,
Novkhani village



*Pasaport hamilinin refakatində
bulunanlar.*

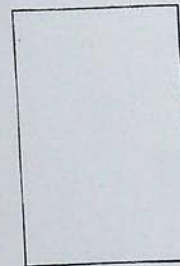
İsme
Sifəti refakəti
Mahal və tarixi vətəndə
Göz
Səp
Bey
Bürün
Dizər səlbi vətən *15.05.1954*

*Identité de ceux qui accompagnent
le porteur du passeport*

Nom
Qualité de l'accompagnant
Lieu et date de naissance
Sexe
Cheveux
Taille
Nis
Signes particuliers

N° 383991

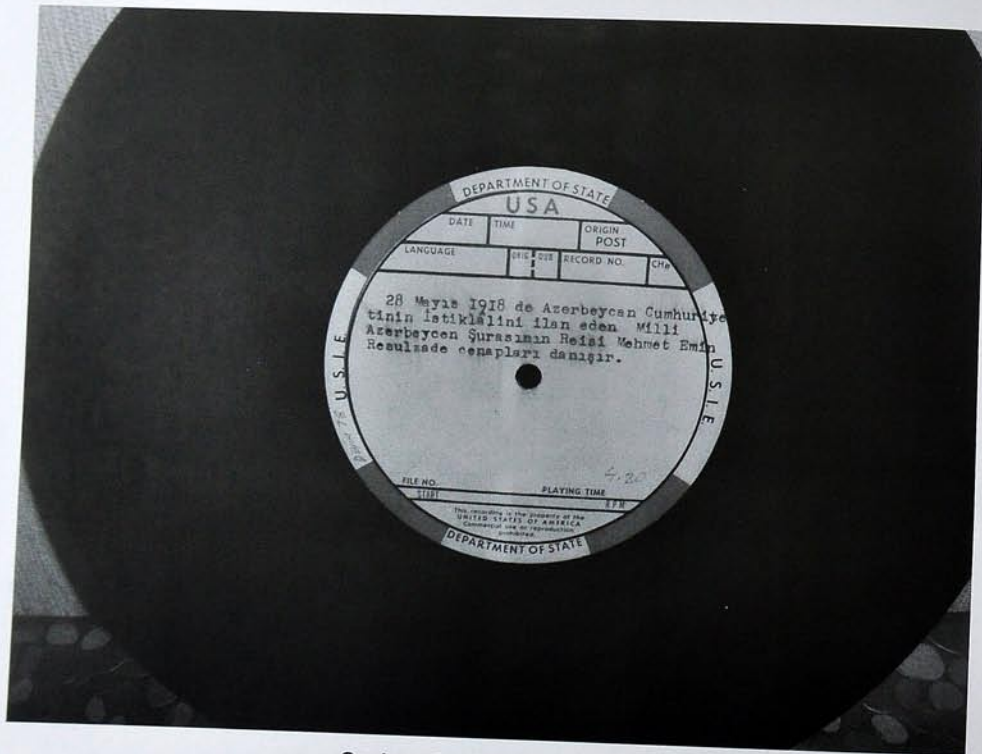
*Refakətlə bulunanların
fotograf mahallə*



N° 383991

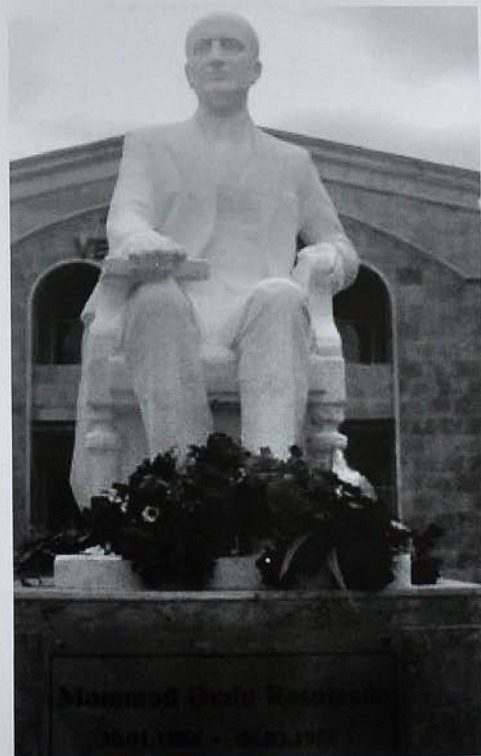
M.Ə.Rəsulzadəyə Türkiyədə verilmiş şəxsiyyət vəsiqəsi, avqust, 1954-cü il

ID issued for M.E. Resultzade in Turkey (1954)



Səsi yazılan val, 1953-cü il

Vinyl record of his voice, 1953



Zaqatalada heykəli (1993-cü il)

Monument in Zagatala (1993)



Novxandakı heykəli (1993-cü il)

Monument in Novkhani (1993)

Azərbaycanda Vətəndaş Cəmiyyətinin İnkişafına Yardım Assosiasiyası

www.avciya.az

Kitabın dizaynı: **Zahid Məmmədov**

Kitab «Mütərcim» Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzində çap olunmuşdur.

Çapa imzalanıb: 05.03.2014.
Həcmi: 13 ç.v. Tiraj: 400. Sifariş № 34.



«Mütərcim» Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi

Az1014, Bakı, Rəsul Rza küç., 125

tel./faks: 596 21 44

e-mail: mutarjim@mail.ru

www.mutercim.az

Ref 281324

İnsanlara hürriyyət, millətlərə istiqlal!
M.Ə.Rəsulzadə

Liberty For People, Independence For Nations!
M.E.Rasulzade

